

MARZENA KUCZYŃSKA

Szkoła Doktorska UKSW, ORCID 0000-0003-2170-7884

ŚWIĘCI ŚWIADKAMI PRAWDY O BOGU W UJĘCIU BENEDYKTA XVI

WSTĘP

Nauczanie o świętych stanowiło bardzo istotny wymiar posługi apostolskiej Benedykta XVI. Papież podjął wiele wysiłków, by jego własny zachwyty nad postaciami świętych mężczyzn i kobiet wszystkich epok udzielił się również współczesnym chrześcijanom. Starania Bawarskiego Teologa uwidoczniły się nie tylko w okolicznościowych, beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych homiliach, ale przede wszystkim w bardzo osobistych momentach – chociażby na zakończenie konklawe czy w dniu inauguracji pontyfikatu¹. Poza tymi wyjątkowymi chwilami, Benedykt XVI odwoływał się do przykładu i wstawiennictwa świętych często w zwyczajnych, codziennych okolicznościach. Wygłosił na ich

---

¹ L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI. Studium prawno-kanoniczne*, Lublin 2019, s. 25–26; Zob. Benedykt XVI, *Aby głosić całemu światu żywą obecność Chrystusa*, Homilia podczas Mszy św. w Kaplicy Sykstyńskiej na zakończenie konklawe, 20.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/konklawe_20042005.html [dostęp 28.08.2023]; *Wsluchiwać się z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa*, Homilia inauguracyjna Benedykta XVI na placu św. Piotra, 24.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/inaug_piotra_24042005 [dostęp 28.08.2023].

MARZENA KUCZYŃSKA

Doctoral School of the UKSW, ORCID 0000-0003-2170-7884

SAINTS ARE WITNESSES OF THE TRUTH ABOUT GOD ACCORDING TO BENEDICT XVI

INTRODUCTION

The teaching of the saints was a very important dimension of Benedict XVI's apostolic ministry. The Pope made many efforts to ensure that his own admiration for the figures of holy men and women of all eras was also communicated to contemporary Christians. The efforts of the Bavarian theologian became apparent not only in the occasional beatification and canonisation homilies, but above all in very personal moments, such as at the end of the conclave or on the day of the inauguration of his pontificate.¹ Apart from those special moments, Benedict XVI referred to the example and intercession of the saints often in ordinary, everyday circumstances. He delivered many homilies,

---

¹ L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI. Studium prawnokanoniczne*, Lublin 2019, pp. 25–26; See Benedict XVI, *To proclaim the living presence of Christ to the whole world*, Homily during the Mass in the Sistine Chapel at the end of the conclave, 20.04.2005, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/pont-messages/2005/documents/hf_ben-xvi_mes_20050420_missa-pro-ecclesia.html [access 9.11.2023]; *Listen with the whole Church to the word and will of Christ*, Inaugural Homily of Benedict XVI in St. Piotra, 24.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/inaug_piotra_24042005 [access 28.08.2023].

temat wiele homilii, przemówień, orędzi i katechez. Wspominał o nich w listach apostolskich, w encyklikach, podróżował ich śladami podczas pielgrzymek zagranicznych². Podjął kontynuację reformy swojego poprzednika Jana Pawła II, mającą na celu udoskonalenie i uporządkowanie prawa kanonicznego w zakresie procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, ale przede wszystkim – świadomy wagi wymiaru dydaktycznego niniejszych postępowań – kanonizował 85 błogosławionych oraz beatyfikował łącznie 870 czcigodnych Sług Bożych³.

Niniejszy artykuł ma na celu zrekonstruowanie poglądów Benedykta XVI dotyczących roli świętych w procesie odnowy Kościoła katolickiego, rozumianej jako przywrócenie należnego miejsca prawdzie o Bogu. Lektura żywotów świętych oraz czerpanie z nich życiowej inspiracji może stanowić skuteczne antidotum na współczesny kryzys Kościoła, którego odrodzenie stanowi istotny warunek dla ożywienia zachodniej kultury i cywilizacji. W tym celu analizie poddane zostało nauczanie papieża pod kątem tego problemu. Tak wyznaczona przestrzeń badawcza implikowała zakres źródeł, które zostały poddane badaniom za pomocą metody analityczno-syntetycznej, właściwej dla nauk teologicznych. Analiza zebranych tekstów (najpierw literatury podmiotu, a następnie literatury teologicznej mającej związek z podejmowanym tematem) doprowadziła do stworzenia syntezy nauczania Benedykta XVI dotyczącego roli świętych w odnowie Kościoła oraz wyodrębnienia w nim zagadnień/wymiarów wiodących – cech charakterystycznych refleksji papieskich rozważań.

Charakterystyka nauki Benedykta XVI o świętych pozwala wyodrębnić kilka wymiarów rozumienia świętości, w oparciu o które papież budował swoją narrację. W niniejszym opracowaniu wyodrębnione i opisane zostaną następujące płaszczyzny: aktualność i powszechność świętości, dowartościowanie jej zwyczajnego – codziennego wymiaru, użyteczność wstawiennictwa świętych oraz akcenty eklezjologiczne wraz z rolą sakramentów w życiu i posłudze świadków Chrystusa.

---

² Por. L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI...*, dz. cyt., s. 25–33.

³ Tamże, s. 34.

addresses, messages and catechesis on them. He mentioned them in apostolic letters, encyclicals and travelled in their footsteps on foreign pilgrimages.² He continued the reform of his predecessor John Paul II, aimed at improving and structuring canon law in the area of beatification and canonisation processes, but above all – aware of the importance of the didactic dimension of these proceedings – he canonised 85 Blesseds and beatified a total of 870 venerable Servants of God.³

This article aims to reconstruct Benedict XVI's views on the role of the saints in the process of the renewal of the Catholic Church, understood as the restoration of the truth about God to its rightful place. Reading the lives of the saints and drawing life inspiration from them can be an effective antidote to the contemporary crisis of the Church, the revival of which is an important condition for the revival of Western culture and civilisation. To this end, the Pope's teaching has been analysed in terms of this problem. The research space thus delimited implied the range of sources that were examined by means of the analytical and synthetical method proper to the theological sciences. The analysis of the collected texts (firstly, the literature of the subject, and then the theological literature relevant to the subject addressed) led to the creation of a synthesis of Benedict XVI's teaching on the role of the saints in the renewal of the Church and to the identification of the leading issues/dimensions within it – the characteristics of the papal reflections.

The characteristics of Benedict XVI's teaching on saints allow us to distinguish several dimensions of understanding holiness, on the basis of which the Pope built his narrative. In this study, the following areas will be distinguished and described: the timeliness and universality of holiness, the appreciation of its ordinary – everyday dimension, the usefulness of the intercession of saints and ecclesiological accents along with the role of the sacraments in the life and ministry of Christ's witnesses. In the following chapters, the author analyzed the appreciation

---

² Cf. L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI ...*, op. cit., pp. 25–33.

³ Ibid, p. 34.

W kolejnych rozdziałach autor poddał analizie dowartościowanie przez nauczanie papieża świętych kobiet oraz problem cierpienia, w której właściwym rozumieniu święci mogą być pomocni. Przesłanie o świętych osadzone zostało w problematyce współczesnego kryzysu obrazu Boga w świecie.

1. ROZUMIENIE ŚWIĘTOŚCI U PAPIEŻA BENEDYKTA XVI

1.1 Aktualność wezwania do świętości

Jak już zostało powiedziane, święci stanowili jedną z głównych osi nauczania i działań papieża. Uwzględniając realia historyczne, bogactwo osobowości oraz duchową dynamikę, Benedykt XVI korzystał z bardzo wielu okazji, by przybliżyć inspirujące przykłady świadków Ewangelii lub/i odwoływać się do ich wstawiennictwa. Świadczy to o jego wielkim zaangażowaniu w dzieło zaznajamiania z żywotami świętych oraz w misję uzmysławiania, że powołanie do świętości to od zawsze wciąż aktualne zadanie, postawione przez samego Boga (zob. Kpł 19,1–2; 5, 48; 1 Tes 4, 3; por. Mt 26, 13; Mk 14, 9)⁴.

Wezwanie do świętości wyraża się przede wszystkim w uprzedzającej wszelkie ludzkie działania łasce Bożej, która domaga się od każdego człowieka pozytywnej odpowiedzi⁵. I choć dążenie do świętości wymaga wysiłku, jest przede wszystkim darem miłości Boga⁶. W homilii wygłoszonej podczas Mszy św. w Sulmonie papież zauważył: „Świętość nie traci bowiem nigdy swojego uroku, nie ulega zapomnieniu, nie

---

⁴ Por. Benedykt XVI, *Kobiety w służbie Ewangelii*, Katecheza podczas audjencji generalnej, 14.02.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14022007.html [dostęp 28.08.2023].

⁵ Tenże, *Świętość nie wychodzi z mody*, Homilia podczas Mszy św. w Sulmonie, 4.07.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/sulmona_04072010 [dostęp 28.08.2023].

⁶ Tenże, *Żyli Ewangelią Chrystusa na co dzień*, Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Wszystkich Świętych, 1.11.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/wswietych_01112006.html [dostęp 28.08.2023].

of holy women by the Pope's teaching and the problem of suffering, in which the saints can be helpful. The message about saints was embedded in the issue of the contemporary crisis of the image of God in the world.

1. UNDERSTANDING OF HOLINESS BY POPE BENEDICT XVI

1.1 The timeliness of the call to holiness

As stated above, the saints formed one of the main axes of the Pope's teaching and action. Taking into account historical realities, the richness of personalities and spiritual dynamics, Benedict XVI used a great many occasions to introduce inspiring examples of witnesses to the Gospel and/or to invoke their intercession. This testifies to his great commitment to the work of familiarising people with the lives of the saints and to the mission of making them aware that the call to holiness has always been an ever-present task set by God himself (see Leviticus 19:1-2; Matthew 5:48; 1 Thessalonians 4:3; cf. Matthew 26:13; Mark 14:9).⁴

The call to holiness is expressed first and foremost in God's grace, which anticipates all human action and demands a positive response from every human being.⁵ even though the pursuit of holiness requires effort, it is above all a gift of God's love.⁶ In his homily during the Sulmona Mass, the Pope noted: "Holiness never goes out of fashion; on the contrary, with the passage of time it shines out ever more brightly, expressing man's

---

⁴ Cf. Benedict XVI, *Women in the service of the Gospel*, Catechesis during the general audience, 14.02.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14022007.html [access 28.08.2023].

⁵ Idem, *Holiness does not go out of fashion*, Homily during the Mass in Sulmona, 4.07.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/sulmona_04072010 [access 28.08.2023].

⁶ Idem, *They lived the Gospel of Christ every day*, Homily during the Holy Mass on the Solemnity of All Saints, 1 November 2006, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2006/documents/hf_ben-xvi_hom_20061101_all-saints.html [access 13.11.2023].

wychodzi z mody, przeciwnie, z upływem czasu staje się coraz bardziej świetlana, bo wyraża odwieczne dążenie człowieka do Boga”⁷. Dążenie to wyraża się chociażby poprzez usilne poszukiwanie odpowiedzi na towarzyszące ludzkości od zawsze fundamentalne pytania związane z celem i sensem istnienia oraz poszukiwanie prawdziwego szczęścia⁸. To właśnie święci – a zwłaszcza męczennicy gotowi do heroicznego ofiarowania siebie – są w stanie dać prawdziwą, uwiarygodnioną własnym przykładem i wyczerpującą odpowiedź na potrzeby ludzkie i duchowe, szczególnie w kontrze do współczesnych ideologii i prądów usuwających Boga z pola widzenia człowieka⁹.

Zapoznając się z żywotami świętych, współcześni chrześcijanie mogą odnaleźć żywą inspirację w obranych przez nich kierunkach oraz sposobach realizacji darów duchowych oraz skuteczną motywację w ich osobistym wysiłku podejmowania pracy nad sobą¹⁰. Aktualność świętych wynika jednak przede wszystkim ze „stałej aktualności ich wiary”, która ma swoje źródło w Jezusie Chrystusie¹¹. To właśnie ta chrystologiczna perspektywa stanowi sedno znaczenia terażniejszości i żywotności nieustającej potrzeby nawrócenia i dążenia do świętości; mimo osadzenia w różnych realiach historyczno-geograficznych oraz różnorodności stanów, statusów społecznych oraz charyzmatów, święci zdążali ku zjednoczeniu z Synem Bożym. Obrany przez nich cel, a także prezentowane postawy i wartości, były i będą aktualne niezależnie od

---

⁷ Tenże, *Świętość nie wychodzi z mody*, dz. cyt.

⁸ Zob. J. Warzeszak, *Bóg w życiu człowieka w ujęciu Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2017), s. 7–9; por. Benedykt XVI, *Świętość nie wychodzi z mody*, dz. cyt.

⁹ Benedykt XVI, *Święci ukazują prawdziwe oblicze Boga i człowieka*, Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 9.08.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_09082009.html [dostęp 28.08.2023].

¹⁰ Por. tenże, *Św. Hildegarda z Bingen (I)*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 1.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_01092010.html [dostęp 28.08.2023].

¹¹ Tenże, *Święty Augustyn*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 16.01.2008, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/benedykt-xvi/benedykt-xvi-katechezy-srodowe-o-swietych/2007-01-09-2008-02-28-rzym-sw-augustyn-19801/> [dostęp 28.08.2023].

perennial effort to reach God.”⁷ This aspiration is expressed, for instance, through a determined search for answers to the fundamental questions accompanying mankind since time immemorial, relating to the purpose and meaning of existence and the search for true happiness.⁸ It is the saints – and in particular the martyrs who are prepared to offer themselves heroically – who are able to give a genuine response to human and spiritual needs, made credible by their own example and exhaustive, especially in contrast to contemporary ideologies and currents that remove God from the field of human vision.⁹

By familiarising themselves with the lives of the saints, contemporary Christians can find vivid inspiration in the directions they have chosen and the ways in which they can realise their spiritual gifts, and effective motivation in their personal efforts to work on themselves.¹⁰ By familiarising themselves with the lives of the saints, contemporary Christians can find vivid inspiration in the directions they have chosen and the ways in which they can realise their spiritual gifts, and effective motivation in their personal efforts to work on themselves. The timeliness of the saints, however, derives first and foremost from the “the everlasting timeliness of his faith,” which has its source in Jesus Christ.¹¹ It is this Christological perspective that is at the heart of the relevance of the present and the vitality of the ongoing need for conversion and the pursuit of holiness; despite being set in different

---

⁷ Idem, *Holiness is Always in Season*, <https://watch.formed.org/holiness-is-always-in-season-by-pope-benedict-xvi> [access 13.11.2023].

⁸ See: J. Warzeszak, *Bóg w życia człowieka w ujęciu Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2017), pp. 7–9; cf. Benedict XVI, *Holiness is Always in Season*, op. cit.

⁹ Benedict XVI, *Saints show the true face of God and man*, Reflections before prayer „Angelus”, 9.08.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_09082009.html [access 28.08.2023].

¹⁰ Cf. idem., *St. Hildegard of Bingen (I)*, Catechesis during the general audience, 1.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_01092010.html [access 28.08.2023].

¹¹ Idem, *Saint Augustine*, Catechesis during the General Audience, 16.01.2008, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2008/documents/hf_ben-xvi_aud_20080116.html [access 14.11.2023].

miejsca i czasu, gdyż biorą swoje źródło z Odwiecznej Świętości¹². W tym sensie święci nie tylko „nie należą do przeszłości, ale stanowią teraźniejszość i przyszłość Kościoła i społeczeństwa”¹³.

1.2 Powszechność i prostota świętości

Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, wszyscy członkowie ludu Bożego są wezwani do stawiania się świętymi¹⁴. Benedykt XVI poprzez swoje działania odpowiedział na soborowe wskazanie, przypominając, że świętości nie należy rozumieć w kategoriach luksusu czy też ekskluzywizmu. Bynajmniej, w refleksji Bawarskiego Teologa to „powszechne powołanie wszystkich ochrzczonych”, a nawet szerzej – „wspólne przeznaczenie wszystkich ludzi powołanych do tego, by byli dziećmi Bożymi”¹⁵. To dar wynikający z miłości Boga, niekoniecznie domagający się odpowiedzi w postaci wielkich czy też spektakularnych czynów. Świętość jest dostępna dla każdego, bo została ofiarowana wszystkim. Pozostaje możliwa do osiągnięcia niezależnie od wieku, stanu, pochodzenia, ale przede wszystkim przewyższa ludzkie ograniczenia i słabości, wynikające z ułomnej natury po grzechu pierworodnym¹⁶.

---

¹² Tenże, *Świętość jest powołaniem każdej osoby*, Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 1.11.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_01112011 [dostęp 28.08.2023].

¹³ Tenże, *Święci znakiem skuteczności Ewangelii zbawienia*, Przemówienie do członków Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, 19.12.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/swieci_19122009.html [dostęp 28.01.2023 r.].

¹⁴ *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, nr 40, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium-21182/> [dostęp 28.08.2023].

¹⁵ Benedykt XVI, *Święci są najlepszym komentarzem do Ewangelii*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 20.08.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_20082008.html [dostęp 28.01.2023 r.].

¹⁶ Por. Benedykt XVI, *Wszyscy święci papieża*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 13.04.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/

historical and geographical realities and the diversity of states, social statuses and charisms, the saints were moving towards union with the Son of God. The goal they chose, as well as the attitudes and values they presented, have been and will be valid regardless of place and time, since they take their source from the Eternal Holiness.¹² In this sense, the saints “[they] are not representatives of the past but rather constitute the present and future of the Church and of society.”¹³

1.2 Universality and simplicity of holiness

According to the teaching of the Second Vatican Council, all members of the people of God are called to become saints.¹⁴ Through his actions, Benedict XVI responded to the Council’s indication by reminding us that holiness is not to be understood in terms of luxury or exclusivism. On the contrary, in the Bavarian Theologian’s reflection, it is “the universal vocation of all the baptised”, or even more broadly, “the common destiny of all men called to be children of God.”¹⁵ It is a gift resulting from God’s love, not necessarily demanding a response in the form of great or spectacular deeds. Holiness is accessible to everyone because it is offered to all. It remains attainable irrespective of age, condition or

---

¹² Idem, *Holiness is the vocation of every person*, Reflections before the prayer „Angelus”, November 1, 2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_01112011 [access 28.08.2023].

¹³ Idem, *Saints as a sign of the effectiveness of the Gospel of salvation*, Address to Superiors, Officials and Collaborators of the Congregation for the Causes of Saints, 19.12.2009, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/december/documents/hf_ben-xvi_spe_20091219_cause-santi.html [access 14.11.2023].

¹⁴ *Dogmatic Constitution on the Church „Lumen Gentium”*, No. 40, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium-21182/> [access 28.08.2023].

¹⁵ Benedict XVI, *Saints are the best commentary on the Gospel*, Catechesis during the General Audience, 20.08.2008, <https://www.vatican.va/content/francesco/en/audiences/2023/documents/20230823-udienza-generale.html> [access 14.11.2023].

Benedykt XVI przybliżał sylwetki świętych kobiet i mężczyzn, wiernie oddając ich rys osobowościowy oraz zachowując dynamizm ich wewnętrznych przemian. Ukazał postacie świętych jako przystępnych i autentycznych ludzi, którzy nie są doskonali, posiadają wewnętrzne rozterki i napięcia. Są realnymi, normalnymi ludźmi, których przykład życia przekonuje o możliwości osiągnięcia świętości przez każdego. Papież nie tylko przybliżał najważniejsze wydarzenia z życia świętych, ale zadał sobie wiele trudu, by ukazywać świętych również od tej zwykłej, codziennej strony, na którą składały się przede wszystkim osobista modlitwa, uczestnictwo w życiu Kościoła (ze szczególnym uwzględnieniem sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii), pomoc bliźnim¹⁷. W tym sensie można mówić o prostocie świętości w nauczaniu papieża, rozumianej jako położenie akcentu na jej codzienny, zwyczajny wymiar, nieodznaczający się na pozór heroizmem¹⁸.

Tak więc historia Kościoła budowana jest również poprzez anonimową niezliczoną rzeszę świętych, którzy zapewne nigdy nie zostaną kanonizowani. Nie ujmując niczego nadprzyrodzonym i mistycznym przejawom świętości, papież stwierdził, że to właśnie takich „zwykłych” świętych na ogół pragnie Bóg¹⁹. To co łączy ich z rozpoznanymi przez Stolicę Apostolską świadkami Ewangelii, to przede wszystkim wypełnianie woli Bożej z miłością i wiernością i gotowość do wyrzeczeń. Świadomość ich istnienia również dzisiaj, może stanowić

---

audiencje/ag_13042011 [dostęp 28.01.2023 r.]; por. P. Seewald, *Benedykt XVI. Życie*, Kraków 2021, s. 1017; por. P. Kasperowicz, *Benedykta XVI „Wymyślanie Kościoła Idealnego” w kontekście synodalności papieża Franciszka*, „Symposium” 2(2022), s. 154–156.

¹⁷ Por. Benedykt XVI, *Wszyscy święci papieża*, dz. cyt.; *Bł. Aniela z Foligno*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 13.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_13102010 [dostęp 28.01.2023 r.].

¹⁸ Tenże, *Wszyscy Święci Papieża*, dz. cyt.; zob. *Święci są najlepszym komentarzem do Ewangelii*, dz. cyt.

¹⁹ Tenże, *Święci są najlepszym komentarzem do Ewangelii*, dz. cyt.

origin, but above all it transcends human limitations and weaknesses, resulting from a flawed nature after original sin.¹⁶

Pope Benedict XVI has brought the profiles of the holy men and women closer, faithfully reflecting their personality traits and preserving the dynamism of their inner transformations. He portrayed the figures of the saints as approachable and authentic people who are not perfect and who have inner dilemmas and tensions. They are real, normal people whose example of life convinces of the possibility for everyone to achieve holiness. Not only did the Pope give an overview of the most important events in the lives of the saints, but he took great pains to show the saints also from the ordinary, everyday side, which consisted above all of personal prayer, participation in the life of the Church (with particular emphasis on the sacrament of penance and reconciliation and the Eucharist), and helping others.¹⁷ In this sense, it is possible to speak of the simplicity of holiness in the Pope's teaching, understood as stressing its everyday, ordinary dimension, not seemingly marked by heroism.¹⁸

Thus, the history of the Church is also built up through the anonymous myriad of saints who will probably never be canonised. While not taking anything away from the supernatural and mystical manifestations of holiness, the Pope stated that it is such 'ordinary' saints that God generally desires.¹⁹ What they have in common with the witnesses of the Gospel recognised by the Holy See is, above all, the fulfilment

---

¹⁶ Cf. Benedict XVI, *All the Saints of the Pope*, Catechesis during the General Audience, 13.04.2011, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110413.html [access 14.11.2023]; cf. P. Seewald, *Benedict XVI. A Life*, Kraków 2021, p. 1017; cf. P. Kasperowicz, *Benedykta XVI „Wymyślanie Kościoła Idealnego” w kontekście synodalności papieża Franciszka*, „Symposium” 2(2022), pp. 154–156.

¹⁷ Cf. Benedict XVI, *All the Saints of the Pope*, op. cit.; *Bl. Aniela of Foligno*, Catechesis during the General Audience, 13.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_13102010 [access 28.01.2023].

¹⁸ Idem., *All the Saints of the Pope*, op. cit.; see *The Saints are the best commentary on the Gospel*, op. cit.

¹⁹ Idem., *The Saints are the best commentary on the Gospel*, op. cit.

drogowskaz – przykład prawdziwej codziennej wiary dla współczesnych chrześcijan i być jednoznacznym znakiem Bożej obecności w świecie²⁰.

1.3 Eklezjalność świętości i waga sakramentów

Budowanie relacji z Chrystusem konsekwentnie prowadzi do umiłowania liturgii i życia sakramentalnego²¹. Z nauczania papieża wynika jednoznacznie, że świętość realizuje się w Kościele, a jej niewyczerpane źródło i centrum stanowi adoracja i Eucharystia²². To poprzez nią ludzkość dostępuje uświęcenia w Chrystusie²³. Dzięki Najświętszemu Sakramentowi, Kościół – Mistyczne Ciało Chrystusa jest święty oraz stanowi wspólnotę świętych, a wierzący może najpełniej wyrazić miłość i oddać się Bogu²⁴.

W Eucharystii najpełniej urzeczywistnia się komunია świętych – uczniów Chrystusa, którzy przyjmując Chleb Eucharystyczny, zostają przezeń ogarnięci i przemienieni, stają się częścią innej rzeczywistości²⁵. Jego spożycie wynikało z ich wewnętrznej najgłębszej potrzeby

---

²⁰ Zob. tenże, *Żyli Ewangelią Chrystusa na co dzień*, dz. cyt.; por. *Wszyscy święci papieża*, dz. cyt.

²¹ Tenże, *Św. Gertruda Wielka*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 6.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_06102010 [dostęp 28.08.2023].

²² L. Fiejdasz-Buczek., *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI...*, dz. cyt., s. 405; zob. Benedykt XVI, *Adoracja najlepszym przygotowaniem do komunii eucharystycznej*, Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, 13.03.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adoracja_13032009.html [dostęp 28.08.2023]; *Być chlebem łamanym za życie świata*, Homilia podczas mszy św. kanonizacyjnej, 23.10.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kanonizacja_23102005.html [dostęp 28.08.2023]; por. J. Weiler, *Wolność, świętość i rozum w nauczaniu Benedykta XVI*, <https://omnesmag.com/pl/zasoby/wolnosc-holizm-i-rozsadek-w-naukach-benedykta-xvi/> [dostęp 28.08.2023].

²³ Benedykt XVI, *Adoracja najlepszym przygotowaniem do komunii eucharystycznej*, dz. cyt.

²⁴ Tenże, *Świętość jest powołaniem każdej osoby*, dz. cyt.

²⁵ T. Dola, *Wiara w świętych obcowanie*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 1(2014), s. 45; por. J. Ratzinger, *W drodze do Jezusa Chrystusa*, Kraków 2004, s.126–129.

of God's will with love and fidelity and a readiness to make sacrifices. Awareness of their existence even today, can be a signpost – an example of true daily faith for Christians today and be an unequivocal sign of God's presence in the world.²⁰

1.3 The ecclesiality of holiness and the importance of the sacraments

Building a relationship with Christ consistently leads to a love of the liturgy and sacramental life.²¹ The Pope's teaching clearly shows that holiness is realized in the Church, and its inexhaustible source and center is adoration and the Eucharist.²² It is through her that humanity receives sanctification in Christ.²³ Through the Blessed Sacrament, the Church, the Mystical Body of Christ, is holy and constitutes a communion of saints, and the believer can most fully express love and devotion to God.²⁴

In the Eucharist, the communion of the saints – the disciples of Christ – is fulfilled to the fullest, and by receiving the Eucharistic Bread, they

---

²⁰ See idem., *They lived the Gospel of Christ every day*, op. cit.; cf. *All the saints of the Pope*, op. cit.

²¹ Idem., *St Gertrude the Great*, Catechesis during the General Audience, 6.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_06102010 [access 28.08.2023].

²² L. Fiejdasz-Buczek., *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI ...*, op. cit., p. 405; see Benedict XVI, *Adoration in the Best Preparation for Eucharistic Communion*, Address to the Participants in the Plenary Assembly of the Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments, 13.03.2009, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/march/documents/hf_ben-xvi_spe_20090313_plenaria-ccdds.html [access 14.11.2023]; *To be the bread broken for the life of the world*, Homily during the canonization mass, 23.10.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kanonizacja_23102005.html [access 28.08.2023]; cf. J. Weiler, *Freedom, Sanctity and Reason in the Teaching of Benedict XVI*, Polish translation: <https://omnesmag.com/pl/zasoby/wolnosc-holizm-i-rozsadek-w-naukach-benedykta-xvi> [access 28.08.2023].

²³ Benedict XVI, *Adoration with the best preparation for Eucharistic communion*, op. cit.

²⁴ Idem., *Holiness is the vocation of every person*, op. cit.

i stanowiło podstawę ich życia²⁶. Taka postawa stanowi przykład dla wszystkich chrześcijan, wyznacza jasny kierunek życia uczniów Chrystusa, zorientowanych na spotkanie z Nim – naszym początkiem i celem²⁷. Współcześni wyznawcy Jezusa winni na nowo odkryć znaczenie niedzielnej liturgii i docenić przywilej udziału w Eucharystii, za który chrześcijanie wszystkich wieków – w niektórych zakątkach globu również obecnie – gotowi byli i są narazić swoje życie²⁸.

Istotnym warunkiem świętości jest wierność i pełne posłuszeństwo władzy kościelnej²⁹. Posłuszeństwo i pokora świętych są jasnym znakiem przeznaczenia świętości – a w szczególności jej nadprzyrodzonych darów – do budowania i ciągłej odnowy Kościoła³⁰, stanowią również skuteczne narzędzie oddzielenia prawdziwych świętych od wizjonerów, szukających rozgłosu zazwyczaj w kontrze do instytucji Kościoła.

---

²⁶ Benedykt XVI, *Bez niedzielnej Mszy św. nie można zrealizować udanego życia*, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. w katedrze św. Szczepana w Wiedniu, 9.09.2007, <https://papiez.wiara.pl/doc/377743.Bez-niedzielnej-Mszy-sw-nie-mozna-zrealizowac-udanego-zycia> [dostęp 28.08.2023].

²⁷ Tamże.

²⁸ Tenże, *W Eucharystii Chrystus żyje wśród nas i dla nas*, Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XXIV Kongresu Eucharystycznego we Włoszech – Bari, 29.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kongrese_29052005 [dostęp 28.08.2023].

²⁹ Por. Tenże, *Św. Hildegarda z Bingen (I)*, dz. cyt; por. *Papież o św. Matyldzie z Hackebornu*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 29.09.2010, <https://kosciol.wiara.pl/doc/648872.Papiez-o-sw-Matyldzie-z-Hackebornu/3> [dostęp 28.08.2023].

³⁰ Zob. Tenże, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła „Sacramentum Caritatis”*, nr 6, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20070222_sacramentum-caritatis.html#_ftn15 [dostęp 28.08.2023]; por. *Posługa Papieża gwarancją posłuszeństwa Chrystusowi i Jego słowu*, Homilia podczas Mszy św. w bazylice św. Jana na Lateranie z okazji objęcia katedry Biskupa Rzymu, 7.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/lateran_07052005.html [dostęp 28.08.2023].

are embraced and transformed by it, becoming part of another reality.²⁵ Its consumption stemmed from their inner deepest need and formed the basis of their lives.²⁶ This attitude is an example for all Christians, setting a clear direction for the lives of Christ's disciples, oriented towards the encounter with Him – our beginning and our goal.²⁷ Today's followers of Jesus need to rediscover the importance of the Sunday liturgy and appreciate the privilege of participating in the Eucharist, for which Christians of all centuries – in some corners of the globe even today – were and are prepared to risk their lives.²⁸

An important condition for holiness is fidelity and full obedience to ecclesiastical authority.²⁹ Obedience and humility of the saints are a clear sign of the destiny of holiness – and in particular its supernatural gifts – for the building and continuous renewal of the Church,³⁰ and they are also an effective tool for separating true saints from visionaries,

---

²⁵ T. Dola, *Faith in saints communion*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II Kul ” 1(2014), p. 45; cf. J. Ratzinger, *On the Road to Jesus Christ*, Kraków 2004, pp. 126-129.

²⁶ Benedict XVI, *Without Sunday Mass one cannot realize a successful life*, Homily delivered during Mass in the Cathedral of St. Szczepana w Wiedniu, 9.09.2007, <https://papiez.wiara.pl/doc/377743.Bez-niedzielnej-Msza-sw-nie-mozna-z-realizowac-ucanego-zycie> [access 28.08.2023].

²⁷ Ibid.

²⁸ Idem, *In the Eucharist Christ lives among us and for us*, Homily during the Holy Mass at the end of the XXIV Eucharistic Congress in Italy – Bari, 29.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kongrese_29052005 [access 28.08.2023].

²⁹ Cf. Idem, *Św. Hildegard of Bingen (I)*, op. cit.; cf. *The Pope on St. Matyldzie z Hackebornu*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 29.09.2010, <https://kosciol.wiara.pl/doc/648872.Papiez-o-sw-Matyldzie-z-Hackebornu/3> [access 28.08.2023].

³⁰ See: Idem, *Post-Synodal Apostolic Exhortation on the Eucharist, the Source and Summit of Life and Mission of the Church „Sacramentum Caritatis”*, No. 6, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20070222_sacramentum-caritatis.html#_ftn15 [access 28.08.2023]; cf. *The Pope's ministry as a guarantee of obedience to Christ and His word*, Homily during Mass in the Basilica of St. John Lateran on the occasion of taking over the chair of the Bishop of Rome, 7.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/lateran_07052005.html [access 28.08.2023].

1.4 Użyteczność wstawiennictwa Świętych

Z refleksji nad eklezjalnym wymiarem świętości oraz nieustającej łączności Kościoła ziemskiego z niebieskim wynika powinność modlitwy za zmarłych oraz modlitwy wstawienniczej przy udziale świętych³¹. Stąd, w ziemskiej drodze do osiągnięcia chrześcijańskiej doskonałości, wierni mogą liczyć na aktywną pomoc świętych, z którymi pozostają w głębokiej komunii ponad granicą śmierci, czasu i przestrzeni³². Kult świętych, korzystanie ze wstawiennictwa oraz zachowanie i przekazywanie pamięci o nich – również poprzez procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne – to oddawanie świętym należnej czci, a tym samym słuszne dziękczynienie Bogu za dar świadków Ewangelii³³. W związku z tym to pragnienie uwielbienia Boga – do których święci po śmierci mają bezpośredni dostęp – oraz przekonanie o skuteczności wstawiennictwa świętych stanowi źródło, z którego wypływa potrzeba ich kultu³⁴.

---

³¹ Zob. Tenże, *Świętość jest powołaniem każdej osoby*, dz. cyt.; por. T. Dola, *Wiara w świętych obcowanie*, dz. cyt., s. 47–50; por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, nr 50, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium-21182/> [dostęp 28.08.2023]; por. *Konstytucja o Świętej Liturgii „Sacrosanctum Concilium”*, nr 8, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-o-swietej-liturgii-sacrosanctum-consilium-21184/> [dostęp 28.08.2023].

³² Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, nr 48, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html [dostęp 28.08.2023].

³³ Zob. Tenże, *Święci ukazują prawdziwe oblicze Kościoła*, dz. cyt.

³⁴ A. Żądło, *Podstawy teologiczne kultu świętych w kościele*, „Studia Pastoralne” 7(2011), s. 437, 440–442.

who usually seek publicity and fame in opposition to the institutions of the Church.

1.4 Usefulness of the Intercession of the Saints

Reflection on the ecclesial dimension of holiness and the perpetual communion of the earthly Church with the heavenly Church implies the obligation to pray for the dead and to pray intercession with the saints.³¹ Hence, in the earthly journey to achieve Christian perfection, the faithful can count on the active help of the saints, with whom they remain in deep communion beyond the boundaries of death, time, and space.³² To venerate the saints, to make use of their intercession and to preserve and transmit their memory – including through processes of beatification and canonisation – is to give the saints the veneration they deserve and thus to give rightful thanks to God for the gift of witnesses to the Gospel.³³ Therefore, this desire to glorify God – to which the saints have direct access after death – and the conviction of the effectiveness of the intercession of the saints is the source from which the need to worship them arises.³⁴

---

³¹ See: Idem, *Holiness is the vocation of every person*, op. cit.; cf. T. Dola, *Wiara w świętych obcowanie*, op. cit., pp. 47–50; cf. *Dogmatic Constitution on the Church „Lumen Gentium”*, No. 50, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium-21182/> [access 28.08.2023]; cf. *Constitution on the Sacred Liturgy „Sacrosanctum Concilium”*, No. 8, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-o-swietej-liturgii-sacrosanctum-consilium-21184/> [access 28.08.2023].

³² Benedict XVI, *Encyclical „Spe salvi”*, No. 48, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html [access 28.08.2023].

³³ See: Idem, *The Saints show the true face of the Church*, op. cit.

³⁴ A. Żądło, *Podstawy teologiczne kultu świętych w kościele*, „Studia Pastoralne” 7(2011), pp. 437, 440–442.

2. DOWARTOŚCIOWANIE ROLI ŚWIĘTYCH KOBIEC I SZCZEGÓLNA ROLA MARYI

2.1 Nauczanie Benedykta XVI o świętych kobietach

Dokonując syntezy nauczania Benedykta XVI o świętych, należy podkreślić szacunek i podziw papieża dla dokonań kobiet w Kościele i dla Kościoła. Nakreślona przez niego teologia świętych niewiast stanowiła kontynuację nauczania jego poprzednika Jana Pawła II, którego list apostolski „*Mulieris dignitatem*” stanowił m.in. punkt wyjścia do cyklu środowych katechez, poświęconych średniowiecznym świętym, wyróżniającym się świętością życia, mądrością i bogactwem nauczania³⁵.

Na przestrzeni całej historii Kościoła, już od jego początków, kobiety pełniły kluczową rolę w szerzeniu chrześcijańskiego przesłania³⁶. Obdarzone różnymi charyzmatami, przede wszystkim realizowały powołanie do duchowego macierzyństwa, formując i prowadząc do Boga³⁷. Wielką rolę odegrały w tej misji klasztory i wspólnoty, które wniosły ogromny wkład w życie społeczne, polepszając byt tych najsłabszych – chorych, ubogich, starych. Podkreślając zasługi duchowych nauczycielek dla otaczającego je środowiska, papież dowartościował ich bezkompromisowe zaangażowanie i konkretne działania zmierzające do budowania wspólnot, którym służyły swoim duchowym i moralnym autorytetem³⁸. Ich

---

³⁵ Benedykt XVI, *Św. Hildegarda z Bingen (I)*, dz. cyt; por. *Kobiety w służbie Ewangelii*, dz. cyt.

³⁶ J. Ratzinger, *Bóg i świat*, w: *Opera omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, t. 13/2, s. 277; por. Z. Kobylińska, „*Nowa Ewa*” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, „*Forum Teologiczne*” 8(2007), s. 67; por. Benedykt XVI, *Kobiety w służbie Ewangelii*, dz. cyt.

³⁷ Z. Kobylińska, „*Nowa Ewa*” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, dz. cyt., s. 56.

³⁸ Benedykt XVI, *Św. Katarzyna z Genui*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 12.01.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_12012011.html [dostęp 28.08.2023]; por. M. Waluś, *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, w: *Teologiczna doniosłość pontyfikatu Benedykta XVI*, red. A. Wojtczak, Poznań 2014, s. 164.

2. APPRECIATION OF THE ROLE OF HOLY WOMEN AND THE SPECIAL ROLE OF MARY

2.1 Benedict XVI's Teaching on Holy Women

In synthesising Benedict XVI's teaching on the saints, it is important to emphasise the Pope's respect and admiration for the achievements of women in the Church and for the Church. The theology of holy women outlined by him was a continuation of the teaching of his predecessor John Paul II, whose apostolic letter 'Mulieris dignitatem' was, among other things, the starting point for a series of Wednesday catechesis devoted to medieval saints distinguished by their holiness of life, wisdom and richness of teaching.³⁵

Throughout the history of the Church, from its beginnings, women have played a key role in spreading the Christian message.³⁶ Endowed with various charisms, they have, above all, pursued the vocation of spiritual motherhood, forming and leading to God.³⁷ Monasteries and communities played a great role in this mission and made a huge contribution to society, improving the lives of the most vulnerable – the sick, the poor, the old. Highlighting the merits of the spiritual female teachers for the environment around them, the Pope acknowledged their uncompromising commitment and concrete actions to build up the communities they served with their spiritual and moral authority.³⁸

---

³⁵ Benedict XVI, *St. Hildegard of Bingen (I)*, op. cit.; cf. *Women in the service of the Gospel*, op. cit.

³⁶ J. Ratzinger, *God and the World*, in: *Opera omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. 13/2, p. 277; cf. Z. Kobylińska, „Nowa Ewa” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, „Forum Teologiczne” 8(2007), p. 67; cf. Benedict XVI, *Women in the Service of the Gospel*, op. cit.

³⁷ Z. Kobylińska, „Nowa Ewa” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, op. cit., p. 56.

³⁸ Benedict XVI, *St. Catherine of Genoa*, Catechesis during the general audience, 12.01.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_12012011.html [access 28.08.2023]; cf. M. Waluś, *Teologiczny autoryt kobiet*

teologia i świadectwo posłuszeństwa, z której papież w swoim nauczaniu wydobył głęboką mariologiczną perspektywę, stawała się duchowym pokarmem i pokrzepieniem dla wielu świeckich i duchownych, pomagając im – na wzór swoich świętych nauczycielek – na nowo przywrócić w ich życiach należne Chrystusowi miejsce³⁹.

Benedykt XVI, przywołując w swoim nauczaniu sylwetki świętych niewiast, ukazywał przykład doskonałej syntezy *actio* i *contemplatio*. Oba te przejawy ich życia wypływały z jednego źródła – Zbawiciela, odnajdowanego przede wszystkim na drodze rozważań Ewangelicznych i częstej praktyki życia sakramentalnego⁴⁰. Choć katechezy papieskie zaproponowały/zaprezentowały szeroki wachlarz przykładów świętych różnego stanu i pochodzenia, usytuowanych w różnych problematykach i szerokościach geograficznych, szczególnym uznaniem Benedykta XVI wydały się cieszyć kobiety konsekrowane i mistyczki⁴¹. Choć nie zabrakło pochodzących z ludu zaangażowanych społecznie prorokiń, większości rozważań za przykład posłużyły kobiety dobrze wykształcone, wywodzące się z wyższych sfer⁴².

2.2 Święte niewiasty odpowiedzią na współczesny kryzys kobiecości

Nauka płynąca z przywoływanych przez papieża życiorysów świętych kobiet, może stanowić skuteczną przeciwwagę dla współczesnych feministycznych tendencji. Kryzys wiary oraz przemilczenie prawdy o Bogu we współczesnej kulturze doprowadziły również do upadku moralności i wypaczenia samorozumienia kobiety – bytu obdarzonego rozumnością i godnością, przymiotami wynikającymi ze stworzenia na obraz Stwórcy. Postulaty radykalnego feminizmu i skrajnie pojmowana

---

³⁹ M. Waluś, *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, dz. cyt., s. 164, 170.

⁴⁰ Tamże; por. Benedykt XVI, *Św. Gertruda Wielka*, dz. cyt.

⁴¹ Benedykt XVI, *Bł. Aniela z Foligno*, dz. cyt.

⁴² Zob. M. Waluś, *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, dz. cyt., s. 160; por. Benedykt XVI, *Św. Hildegarda z Bingen (2)*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 8.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_08092010 [dostęp 28.08.2023].

Their theology and testimony of obedience, from which the Pope's teaching brought out a profound Mariological perspective, became spiritual food and nourishment for many laity and clergy, helping them – following the example of their holy female teachers – to re-establish Christ's rightful place in their lives.³⁹

Benedict XVI, recalling the profiles of the holy women in his teaching, showed an example of a perfect synthesis of *actio* and *contemplatio*. Both of these manifestations of their lives flowed from a single source – the Saviour, found above all through reflection on the Gospels and the frequent practice of the sacramental life.⁴⁰ Although the papal catechesis offered/presented a wide range of examples of saints of different states and origins, situated in different issues and latitudes, Benedict XVI seemed to hold consecrated women and mystics in particular esteem.⁴¹ Although there was no shortage of socially committed prophetesses from the people, most of those reflected as examples were well-educated women from the upper classes.⁴²

2.2 Holy Women as a Response to the Contemporary Crisis of Femininity

The lessons to be learned from the biographies of holy women cited by the Pope can provide an effective counterbalance to contemporary feminist tendencies. The crisis of faith and the silencing of the truth about God in contemporary culture have also led to a decline in morality and a distortion of the self-understanding of women as beings endowed with reason and dignity, qualities resulting from creation in the image

---

w nauaniu Benedykta XVI, in: *Teologiczna doniosłość pontyfikatu Benedykta XVI*, ed. A. Wojtczak, Poznań 2014, p. 164.

³⁹ M. Waluś, *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, op. cit., pp. 164, 170.

⁴⁰ Ibid; cf. Benedict XVI, *St. Gertrude the Great*, op. cit.

⁴¹ Benedict XVI, *Blessed Aniela of Foligno*, op. cit.

⁴² See: M. Waluś, *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, op. cit., p. 160; cf. Benedict XVI, *St. Hildegard of Bingen (2)*, Catechesis during the general audience, 8.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_08092010 [access 28.08.2023].

emancypacja kobiet, postulujące kres dominacji mężczyzn nad kobietami i zatarcie różnic między płciami, zdaniem papieża najbardziej uderzą w nie same⁴³. Pozorne wyzwolenie i fałszywe równouprawienie, kontestujące chrześcijaństwo i odrzucające naukę Kościoła, w rzeczywistości prowadzą do zniewolenia. Reperkusje duchowej konstelacji lat 70. odarły sferę seksualności z wymiaru osobowego, normując społecznie – a w niektórych państwach również prawnie – życie w związkach partnerskich, homoseksualizm, transseksualizm, prawo do aborcji, powszechną antykoncepcję i in.⁴⁴ Spowodowało to głęboki kryzys rozumienia rodziny, ale przede wszystkim wypaczyło pojęcie kobiecości. Wobec radykalnego oddzielenia sfery seksualności od daru płodności, małżeństwo i macierzyństwo stało się jedną z form uciemnienia współczesnej kobiety. W tak wypaczonym, zmaskulizowanym modelu społecznym, hołdującym wydajności, produkcji, technice, polityce i zyskowi⁴⁵, ośmieszona została również wartość dziewictwa, będącego jednym z najwartościowszych symboli i przykładów dla ludzkości⁴⁶.

2.3 Najdoskonalsza pośród świętych

Odpowiedzią na postępujący kryzys i szansą obrony przed ekstremalnym feminizmem, jest przywrócenie należnego miejsca Maryi⁴⁷. Poprzez ukierunkowanie na Nią – Matkę Chrystusa i zarazem Najświętszą Dziewicę, Królową Wszystkich Świętych możliwy będzie powrót do prawdy o Chrystusie, o Kościele, a w konsekwencji prawdy o człowieku i jego naturze⁴⁸. Podążając za refleksją Ratzingera, to Ona jest

---

⁴³ J. Ratzinger, *Raport o stanie wiary*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Góźdz, M. Górecka, Lublin 2017, t. XIII/1, s. 106–109.

⁴⁴ J. Ratzinger, *Sól Ziemi*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Góźdz, M. Górecka, Lublin 2017, t. XIII/1, s. 272, 354–358; *Bóg i Świat*, dz. cyt., s. 482, 549–551, 732.

⁴⁵ Tenże, *Raport o stanie wiary*, dz. cyt., s. 271.

⁴⁶ Tamże, s. 103–106.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże, s. 111.

of the Creator. According to the Pope, the demands of radical feminism and the extreme notion of the emancipation of women, which postulate an end to the domination of men over women and the obliteration of the differences between the sexes, will hit women the hardest.⁴³ Apparent liberation and false equality, contesting Christianity and rejecting the teachings of the Church, actually lead to enslavement. The repercussions of the spiritual constellation of the 1970s stripped the sphere of sexuality of its personal dimension, socially normalising – and in some countries also legally normalising – life in partnerships, homosexuality, transsexualism, the right to abortion, widespread contraception, etc.⁴⁴ This has caused a profound crisis in the understanding of the family, but above all it has distorted the concept of femininity. With the radical separation of the sphere of sexuality from the gift of fertility, marriage and motherhood have become one form of oppression of the modern woman. In such a distorted, masculine social model, adhering to efficiency, production, technology, politics and profit⁴⁵, the value of virginity, which is one of the most valuable symbols and examples for humanity, was also ridiculed.⁴⁶

2.3 The most perfect among the saints

The answer to the unfolding crisis, and an opportunity to defend against extreme feminism, is to restore Mary's rightful place.⁴⁷ By pointing to her – the Mother of Christ and at the same time the Blessed Virgin, Queen of All Saints – the return to the truth about Christ, the Church and consequently the truth about man and his nature will

---

⁴³ J. Ratzinger, *Report on the state of faith*, in: *Opera Omnia. Speaking of time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XIII/1, pp. 106–109.

⁴⁴ J. Ratzinger, *Salt of the Earth*, in: *Opera Omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XIII/1, pp. 272, 354–358; *Bóg i Świat*, op. cit., pp. 482, 549–551, 732.

⁴⁵ Idem, *Report on the state of faith*, op. cit., p. 271.

⁴⁶ Ibid., p. 103

⁴⁷ Ibid.

cudownym ratunkiem dla Kościoła i świata⁴⁹. Stanowi skuteczny wzór kobiecości dla niewiast wszystkich czasów, wskazując na ich prawdziwe źródło godności i człowieczeństwa. Uczy odkrywania swojego powołania oraz realizowania go na drodze pokory, kobiecej wrażliwości, ale i męstwa, stanowiąc znak sprzeciwu wobec wypaczonej współczesnej wizji kobiety, odrzucającej cnotę pokory, uniżenia i posłuszeństwa. W przykładzie Jej życia ukazał się najpełniej wspomniany „geniusz kobiecy” ukazujący prawdę o powołaniu do „bezinteresownego daru z siebie”. Życiorysy mistrzyń duchowych, które poprzez głęboką więź z Maryją uczyły si poznawania i miłowania Boga, współwskazują drogę do świętości kobietom wszystkich czasów. W kontrze do współczesnych prądów ideowych, sprowadzających płęć do tożsamości kulturowej i tym samym banalizujących jej znaczenie, święte kobiety przykładem swojego życia stoją na straży prawa naturalnego oraz prawdy Objawionej o wyraźnym rozróżnieniu i komplementarności płci oraz o właściwym powołaniu kobiety i mężczyzny. Mistrzynie życia chrześcijańskiego, na wzór Najświętszej Pani, uczą budowania więzi z Chrystusem poprzez modlitwę, uczą jak wykorzystywać swoje charyzmaty w służbie innym ludziom, ale przede wszystkim jednoznacznie wskazują prawdę o powołaniu każdej kobiety do czystości i duchowego macierzyństwa, które może zrealizować się również w wymiarze fizycznym⁵⁰.

---

⁴⁹ Tamże, s. 92–93; Por. Z. Kobylińska, „Nowa Ewa” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, dz. cyt., s. 56.

⁵⁰ Por. Benedykt XVI, *Eucharystia, Lourdes i duszpasterstwo chorych*, Orędzie na XVI Światowy Dzień Chorego, 11.01.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2008_11012008 [dostęp 28.08.2023].

be possible.⁴⁸ As Ratzinger reflects, she is the miraculous salvation for the Church and the world.⁴⁹ She is an effective model of femininity for women of all times, pointing to their true source of dignity and humanity. She teaches how to discover one's vocation and how to fulfil it through humility, feminine sensitivity, but also fortitude, as a sign of opposition to the distorted modern vision of woman, which rejects the virtues of humility, humbleness, and obedience. The example of her life showed most fully the aforementioned 'feminine genius' revealing the truth of the vocation to 'selfless self-giving'. The biographies of the female spiritual masters who, through their profound relationship with Mary, learned to know and love God, co-propagate the path to holiness for women of all times. In contrast to contemporary ideological currents that reduce gender to cultural identity and thus trivialise its meaning, the holy women, by the example of their lives, uphold natural law and the revealed truth about the clear distinction and complementarity of the sexes and the proper vocation of man and woman. Mistresses of the Christian life, following the example of the Blessed Virgin, teach how to build a relationship with Christ through prayer, how to use their charisms in the service of other people, but above all, they unequivocally point to the truth of the vocation of every woman to chastity and spiritual motherhood, which can also be realised in the physical dimension.⁵⁰

---

⁴⁸ Ibid, p. 111.

⁴⁹ Ibid., pp. 92–93; Cf. Z. Kobylińska, „Nowa Ewa” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, op. cit., p. 56.

⁵⁰ Cf. Benedict XVI, *Eucharist, Lourdes and pastoral care of the sick*, Message for the 16th World Day of the Sick, 11.01.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2008_11012008 [access 28.08.2023].

3. PRZYKŁAD CIERPIENIA ŚWIĘTYCH SZKOŁĄ NADZIEI DLA WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA POPRZEZ PRAWDĘ O BOGU WSPÓŁCIERPIĄCYM

3.1 Święci jako przykład miłości społecznej

Studium żywotów świętych pozwala dostrzec wyjątkowość ich relacji z Bogiem, i dalej wynikający z niej szczególny stosunek do innych ludzi oraz otaczającego świata. Wpatrzeni w najdoskonalszy wzór święci po dziś dzień stanowią dla chrześcijan przykład pozytywnej odpowiedzi na wezwanie do rozpoznawania w obliczu cierpiącego bliźniego, świętego Oblicza Jezusa Chrystusa⁵¹. Wezwanie do miłowania bliźniego osiąga swoją szczególną formę wobec wszystkich tych, którzy są najsłabsi: ubodzy, wymagający opieki, uzależnieni od innych – w oczach świata bardzo często zapomniani, bezużyteczni, niemający zbyt dużej, użytecznej wartości⁵².

Otaczanie opieką najsłabszych i potrzebujących stanowiło dla świętych bardzo istotny aspekt składania światu ich ewangelicznego świadectwa⁵³. Wielu z nich poświęciło temu całe swoje życie, aż po gotowość oddania go za drugiego człowieka. Święci z jednej strony podejmowali wszelkie wysiłki, by nieść innym ulgę w cierpieniu, z drugiej – uczyli akceptacji cierpienia i odnajdywania w nim sensu oczyszczania

---

⁵¹ Tenże, *Orędzie na XXI Światowy Dzień Chorego*, 11.02.2013, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20130102_world-day-of-the-sick-2013.html [dostęp 28.08.2023]; por. *Wobec tajemnicy ludzkiego cierpienia*. Przemówienie w sanktuarium Bożego Miłosierdzia, 27.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pl_lagiewniki_27052006.html [dostęp 28.08.2023].

⁵² Zob. L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI...*, dz. cyt., s. 406; Por. Benedykt XVI, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Chorego*, 2.02.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2009_kai_11122008.html [dostęp 28.08.2023].

⁵³ Benedykt XVI, *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, 11.02.2012, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20111120_world-day-of-the-sick-2012.html [dostęp 28.08.2023].

3. THE EXAMPLE OF THE SAINTS' SUFFERING AS A SCHOOL OF HOPE FOR THE MODERN WORLD THROUGH THE TRUTH OF A CO-SUFFERING GOD

3.1 Saints as an example of social love

A study of the lives of the saints reveals the uniqueness of their relationship with God and, further, the special relationship with other people and the surrounding world that results from it. Gazed upon as the most perfect model, the saints still exemplify for Christians today a positive response to the call to recognise, in the face of their suffering neighbour, the Holy Face of Jesus Christ.⁵¹ The call to love our neighbour reaches its particular form towards all those who are most vulnerable: the poor, those in need of care, those who are dependent on others – in the eyes of the world very often forgotten, useless, of little useful value.⁵²

Caring for the weakest and needy was a very important aspect for the saints in giving their evangelical witness to the world.⁵³ Many of them devoted their entire lives thereto, to the point of being ready to give it up for another person. On the one hand, the saints made every effort to bring relief from suffering to others; on the other, they taught acceptance of suffering and finding in it a sense of purification and maturity.⁵⁴ Their service to their neighbours was aimed at living difficult

---

⁵¹ Idem, *Message for the 21st World Day of the Sick*, 11.02.2013, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20130102_world-day-of-the-sick-2013.html [access 28.08.2023]; cf. *Faced with the mystery of human suffering*. Speech in the Shrine of Divine Mercy, 27.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pl_lagiewniki_27052006.html [access 28.08.2023].

⁵² See: L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI...*, op. cit., p. 406; Cf. Benedict XVI, *Message for the 17th World Day of the Sick*, February 2, 2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2009_kai_11122008.html [access 28.08.2023].

⁵³ Benedict XVI, *Message for the 20th World Day of the Sick*, 11.02.2012, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20111120_world-day-of-the-sick-2012.html [access 28.08.2023].

⁵⁴ Idem, *Encyclical „Spe Salvi”*, op. cit., No. 38.

i dojrzewania⁵⁴. Ich służba bliźnim miała na celu godne i owocne przeżywanie trudnych doświadczeń tak, by bliźni – szczególnie ci wykluczeni społecznie – nie zostali pozostawieni sami sobie i zdani na pokusę zwątpienia, zniechęcenia i rozpacz⁵⁵. Autentyczne towarzyszenie i współcierpienie z potrzebującymi było możliwe dzięki ich osobistym przeżyciom i doświadczeniom. Jak zauważył papież, cierpienie wpisane jest w życie każdego, kto staje się prawdziwie kochającym człowiekiem⁵⁶. Wynika ono również z samej natury miłości, która domaga się od człowieka wyrzeczenia samego siebie i wybycia egoizmu⁵⁷.

Żywoty świętych, do których lektury wielokrotnie zachęcał papież, pełne są przykładów wielkich wyrzeczeń. Niezależnie od obranej ścieżki, święci wszystkich czasów gotowi byli zostawić za sobą wszystko, co należy do tego świata i pójść za Chrystusem, nawet kosztem wyrzeczenia siebie, by bezinteresownie nieść ludziom Jego Słowo i nadzieję⁵⁸. W swoim nauczaniu papież Benedykt XVI nieustająco przypominał o powszechności i aktualności ewangelicznego wezwania „Idź, i ty czyń podobnie!” (Łk 10, 37), skierowanego do wszystkich uczniów Chrystusa w przypowieści o Miłosiernym Samarytaninie⁵⁹. Jednoznacznie wskazywał na źródło takiej postawy – nieskończoną miłość Boga, z której

---

⁵⁴ Tenże, *Encyklika „Spe Salvi”*, dz. cyt., nr 38.

⁵⁵ Benedykt XVI, *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.; por. L. Szczepaniak, *Poszukując sensu cierpienia i życia*, w: L. Szczepaniak, *Troska o dziecko umierające w szpitalu. Studium z pogranicza medycyny i teologii moralnej*, Kraków 2008, s. 19; por. Benedykt XVI, *Życie oddane Bogu nigdy nie jest zmarnowane*, Czuwanie modlitewne na błoniach w Montorso, 1.09.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/loreto_czuwanie_01092007.html [dostęp 28.08.2023].

⁵⁶ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, dz. cyt., nr 38.

⁵⁷ Tamże, nr 38–39.

⁵⁸ Tamże, nr 8; por. *Być chlebem łamanym za życie świata*, dz. cyt.

⁵⁹ Zob. tenże, *Orędzie na XXI Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.; zob. *Orędzie na XVIII Światowy Dzień Chorego*, 22.11.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2010or_25122009 [dostęp 28.08.2023]; por. *Szukajmy cienia Piotra, by żyć w świetle Chrystusa*, Homilia w Niedzielę Miłosierdzia Bożego, 15.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/milosierdzia_ur_15042007.html [dostęp 28.08.2023].

experiences with dignity and fruitfulness, so that their neighbours – especially the socially excluded – would not be left alone and subject to the temptation of doubt, discouragement and despair.⁵⁵ Authentic accompaniment and co-suffering with those in need was possible through their personal experiences and experiences. As the Pope pointed out, suffering is inscribed in the life of everyone who becomes a truly loving person.⁵⁶ It also stems from the very nature of love, which demands that man renounce himself and banish selfishness.⁵⁷

The lives of the saints, which the Pope has urged us to read so many times, are full of examples of great sacrifices. Whatever path they chose, the saints of all times were ready to leave behind everything that belongs to this world and follow Christ, even at the cost of renouncing themselves, in order to selflessly bring His Word and hope to people.⁵⁸ In his teaching, Pope Benedict XVI constantly reminded us of the universality and timeliness of the Gospel call “Go, and do likewise!” (Lk 10:37), addressed to all of Christ’s disciples in the parable of the Merciful Samaritan.⁵⁹ He unequivocally pointed to the source of such an attitude – the infinite love of God, from which both Christians who bring comfort to their neighbour and sufferers themselves who are called to live their difficult experiences in the perspective of faith are obliged to draw.⁶⁰ It is a living

---

⁵⁵ Benedict XVI, *Message for the 20th World Day of the Sick*, op. cit.; cf. L. Szczepaniak, *Poszukując sensu cierpienia i życia*, in: L. Szczepaniak, *Troska o dziecko umierające w nemocniceu. Studium z pogranicza medycyny i teologii moralnej*, Kraków 2008, p. 19; cf. Benedict XVI, *Life given to God is never wasted*, Prayer vigil on membranes in Montorso, 1.09.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/loreto_czuwanie_01092007.html [access 28.08.2023].

⁵⁶ Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, op. cit., No. 38.

⁵⁷ Ibidem, no. 38–39.

⁵⁸ Ibid., no. 8; cf. *To be bread broken for the life of the world*, op. cit.

⁵⁹ See *ibid.*, *Message for the 21st World Day of the Sick*, op. cit.; see *Message for the 18th World Day of the Sick*, 22.11.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2010or_25122009 [access 28.08.2023]; cf. *Let us seek Peter’s shadow to live in the light of Christ*, Homily on Divine Mercy Sunday, 15.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/milosierdzia_ur_15042007.html [access 28.08.2023].

⁶⁰ Benedict XVI, *Message for the 21st World Day of the Sick*, op. cit.

zobowiązani są czerpać zarówno chrześcijanie niosący pokrzepienie bliźniemu, jak i sami cierpiący wezwani do przeżywania swoich trudnych doświadczeń w perspektywie wiary⁶⁰. To właśnie ona – żywa wiara podtrzymywana modlitwą oraz systematycznym uczestnictwem w życiu sakramentalnym Kościoła – stanowi szczerą i skuteczną motywację do pochylenia się nad drugim człowiekiem.

Przykład świętych pomagających wszystkim chorym i potrzebującym cielesnego i duchowego ukojenia pozwala wciąż na nowo odkrywać wartość cierpienia nie tylko na płaszczyźnie ludzkiej, ale też tej nadprzyrodzonej⁶¹. Zarówno indywidualnie, jak i włączeni we wspólnoty zakonne, nieśli oni przede wszystkim otuchę duchową i nadzieję tak, by cierpienie stawało się dla przeżywającego okazją do refleksji w perspektywie ostatecznego sensu i prowadziło do spotkania z Bogiem⁶². Tylko tak przeżywane cierpienie, traktowane jako nieodłączny element ludzkiego istnienia, i ufność w sprawiedliwość Bożą może przynieść duchowe owoce zarówno cierpiącemu, jak i światu, dla którego pogoda ducha cierpiącego może być wyrazem prawdziwego człowieczeństwa i znakiem obecności Bożej⁶³. W tym sensie cierpienie postrzegać należy jako dar i znak łaski, przestrzeń spotkania z samym Stwórcą⁶⁴. W tego rodzaju posłudze światu wpisuje się również cierpliwe znoszenie wszystkich pomniejszych codziennych trudności, które ofiarowane w pokorze

---

⁶⁰ Benedykt XVI, *Oędzie na XXI Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.

⁶¹ Jan Paweł II, *List ustanawiający Światowy Dzień Chorego*, 13 maja 1992 r., nr 3, <https://kdsz.pl/list-jana-pawla-ii-ustanawiajacy-obchody-swiatowego-dnia-chorego/> [dostęp 28.08.2023]; por. B. Sawic, *Z wiarą w pozytywny sens cierpienia*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2014/Przewodnik-Katolicki-8-2014/Diecezja-Wlodelawska/Z-wiara-w-pozytywny-sens-cierpienia> [dostęp 28.08.2023].

⁶² Zob. L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI...*, dz. cyt., s. 406.

⁶³ Por. Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, dz. cyt., nr 38; zob. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2(2013), s. 21–222.

⁶⁴ Zob. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, dz. cyt., s. 224.

faith sustained by prayer and systematic participation in the sacramental life of the Church that provides a sincere and effective motivation to lean towards others.

The example of the saints, who help all those who are sick and in need of physical and spiritual healing, allows us to rediscover the value of suffering, not only on a human level, but also on a supernatural level.⁶¹ Both individually and as part of religious communities, they offered above all spiritual encouragement and hope, so that suffering could become an opportunity for the survivor to reflect on its ultimate meaning and lead to an encounter with God.⁶² Only suffering lived in this way, treated as an intrinsic part of human existence, and trusting in God's justice, can bear spiritual fruit both for the sufferer and for the world, for which the serenity of the sufferer can be an expression of true humanity and a sign of God's presence.⁶³ In this sense, suffering should be seen as a gift and a sign of grace, a space of encounter with the Creator Himself.⁶⁴ This kind of service to the world also includes patiently enduring all the minor daily difficulties which, when offered in humility and in a certain analogy with Christ's great suffering, "they somehow became part of the treasury of compassion so greatly needed by the human race."⁶⁵

The work of the saints on behalf of all the sick and needy reminds us of the need to make the world a better place, to open and prepare it for the grace and action of God. In this sense, Benedict XVI teaches about

---

⁶¹ John Paul II, *Letter establishing the World Day of the Sick*, May 13, 1992, No. 3, <https://kdsz.pl/list-jana-pawla-ii-ustanawiajacy-obchody-swiatowego-dnia-chorego/> [access 28.08.2023]; cf. B. Sawic, *Z wiarą w pozytywny sens cierpienia*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2014/Przewodnik-Katolicki-8-2014/Diecezja-Wlodelawska/Z-wiara-w-pozytywny-sens-cierpienia> [access 28.08.2023].

⁶² See: L. Fiejdasz-Buczek, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI ...*, op. cit., p. 406.

⁶³ Cf. Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, op. cit., No. 38; see J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2(2013), pp. 21–222.

⁶⁴ See: J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, op. cit., p. 224.

⁶⁵ Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, op. cit., No. 40.

i w pewnej analogii do wielkiego cierpienia Chrystusa „mogą stać się częścią skarbcza współczucia, którego potrzebuje rodzaj ludzki”⁶⁵.

Dzieło świętych na rzecz wszystkich chorych i potrzebujących przypomina o potrzebie czynienia świata lepszym miejscem, otwierania i przygotowywania go na łaskę i działanie Boga. W tym sensie Benedykt XVI naucza o świętych jako o „pomocnikach Boga”, którzy przyczynili się do zbawienia świata (por. 1 Kor 3, 9; 1 Tes 3, 2)⁶⁶. Zgodnie z tym rozumieniem, współbudują oni królestwo ludzkie i królestwo Boże, bo z ich działań – zupełnie zwyczajnych i ograniczonych – wypływa nadprzyrodzona nadzieja dana człowiekowi w obietnicy Królestwa Bożego⁶⁷. Nie ma najmniejszych wątpliwości, że wszelkie działania zdążające do zapobiegania i zmniejszania cierpienia i bólu są godne naśladowania, wynikają bowiem z podstawowych wymagań chrześcijańskiej egzystencji – ze sprawiedliwości i z miłości⁶⁸. To jedna ze szczególnych dróg realizacji posługi miłości przez Kościół oraz realizacji naturalnego prawa etycznego oraz podstawowego prawa człowieka, nakazującego bronić każdego ludzkiego życia, nawet tego ułomnego⁶⁹.

3.2 Prawda o Bogu obecnym w cierpieniu

Zgodnie z przekazem zawartym w Ewangeliach, Chrystus wielokrotnie pochylał się nad cierpiącymi, by ich pocieszyć oraz uzdrowić

---

⁶⁵ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, dz. cyt., nr 40.

⁶⁶ Tamże, nr 35.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże, nr 36; *Encyklika „Deus Caritas Est”*, nr 25, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html [dostęp 28.08.2023]; por. *Orędzie na XVII Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.; por. *Bóg przychodzi, aby nas wyzwolić od zła i śmierci*, Homilia podczas Nieszporów I Niedzieli Adwentu, 2.12.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/nieszp_adwent_02122006.html [dostęp 28.08.2023].

⁶⁹ Tenże, *Miłość do Chrystusa urzeczywistnia się w opiece nad chorymi*, Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Chorych i Służby Zdrowia, 22.03.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pr_chorych_22032007.html [dostęp 28.08.2023].

the saints as “helpers of God” who have contributed to the salvation of the world (cf. 1 Cor 3:9; 1 Th 3:2).⁶⁶ According to this understanding, they co-build the kingdom of man and the kingdom of God, for from their actions – completely ordinary and limited – flows the supernatural hope given to man in the promise of the kingdom of God.⁶⁷ There is no doubt that all actions aimed at preventing and reducing suffering and pain are exemplary, as they stem from the fundamental requirements of Christian existence – from justice and from love.⁶⁸ This is one of the specific ways in which the Church carries out its ministry of love and the implementation of the natural ethical law and the fundamental human right to defend every human life, even the flawed one.⁶⁹

3.2 The truth about God present in suffering

The Gospels say that Christ would lean over the suffering many times to comfort and heal them physically and spiritually. The divine ‘physician’ performed those signs that were integral to preaching the Good News and bringing God closer to people.⁷⁰ As the Pope noted, the sick enjoyed special consideration; it was for their sake that Jesus instituted the sacrament of Anointing.⁷¹ Truly present in the midst of men, the Son of God, by doing the work of healing the sick and raising the dead, gradually revealed the actual presence of the Kingdom

---

⁶⁶ Ibid., No. 35.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid., No. 36; *Encyclical „Deus Caritas Est”*, No. 25, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html [access 28.08.2023]; cf. *Message for the Seventeenth World Day of the Sick*, op. cit.; cf. *God comes to free us from evil and death*, Homily during Vespers of the First Sunday of Advent, 2.12.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/nieszp_adwent_02122006.html [access 28.08.2023].

⁶⁹ Idem, *Love for Christ is realized in the care of the sick*, Address to the participants in the plenary session of the Pontifical Council for the Pastoral Care of the Sick and Health Services, 22.03.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pr_chorych_22032007.html [access 28.08.2023].

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Idem, *Message for the 20th World Day of the Sick*, op. cit.

fizycznie i duchowo. Boski „lekarz” czynił te znaki, które były nieodłącznym elementem przepowiadania Dobrej Nowiny i przybliżania ludziom Boga⁷⁰. Jak zauważył papież, chorzy cieszyli się specjalnymi względami, to przez wzgląd na nich Jezus ustanowił sakrament namaszczenia⁷¹. Prawdziwie obecny pośród ludzi Syn Boży, czyniąc dzieło uzdrawiania chorych i wskrzeszania umarłych, stopniowo odkrywał aktualną obecność Królestwa Bożego, które odtąd przestało być jedynie zapowiedzią przyszłego życia, ale stało się rzeczywistością dostępną człowiekowi w pewnym stopniu już w doczesności⁷². Najdoskonalszym dostępnym powszechnie środkiem pozwalającym na partycypację w przyszłej rzeczywistości są sakramenty. Papież podejmując refleksję nad przypowieścią o Miłosiernym Samarytaninie, omówił zagadnienie uzdrawiania również poprzez pryzmat tzw. sakramentów uzdrowienia – tj. wspomnianego już sakramentu namaszczenia chorych, a także sakramentu pokuty i pojednania, które osiągają swoją naturalną pełnię w Komunii eucharystycznej⁷³. Dzięki tym cennym narzędziom Bożej łaski, chory może jeszcze bardziej zjednoczyć się z umierającym i jednocześnie zmartwychwstałym Jezusem⁷⁴.

Kluczowe dla owocnego przeżywania trudnych doświadczeń oraz procesu uzdrowienia pozostaje trwanie przy Chrystusie. Papież kierował do wszystkich cierpiących pełne troski wezwanie, by w czasie trudnych doświadczeń znajdowali swoją siłę i stabilność w Słowie Bożym, modlitwie oraz sakramentach⁷⁵. Spotkanie – aż po zjednoczenie z Chrystusem, który w śmierci krzyżowej wziął na siebie wszystkie ludzkie grzechy, cierpienia i trudności, pozwala dostrzec prawdziwy sens akceptacji przeciwności – nieskończoną miłość cierpiącego Boga⁷⁶.

---

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Tenże, *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.

⁷² Por. Tenże, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 8, dz. cyt.

⁷³ Tenże, *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.; por. *Eucharystia, Lourdes i duszpasterstwo chorych*, dz. cyt.

⁷⁴ Tenże, *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ Tenże, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 37, dz. cyt.; zob. *Orędzie na XIX Światowy Dzień Chorego*, 11.11.2011, <https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/>

of God, which henceforth ceased to be merely a foreshadowing of the life to come, but became a reality available to man to some extent already in temporality.⁷² In fact, the most perfect means available universally for participation in a future reality are the sacraments. Reflecting on the parable of the Merciful Samaritan, the Pope also discussed healing through the prism of the so-called sacraments of healing, i.e. the aforementioned sacrament of the anointing of the sick, as well as the sacrament of penance and reconciliation, which reach their natural fullness in Eucharistic communion.⁷³ With these precious instruments of God's grace, the sick person can further unite with the dying and at the same time risen Jesus.⁷⁴

What remains crucial for the fruitful living of difficult experiences and the healing process is to stay with Christ. The Pope addressed a thoughtful call to all sufferers to find their strength and stability in the Word of God, prayer and the sacraments during difficult experiences.⁷⁵ The encounter – up to and including union with Christ, who in the death of the cross took upon himself all human sins, sufferings and difficulties, allows one to see the true meaning of accepting adversity – the infinite love of the suffering God.⁷⁶ In the death on the cross, the apogee of Christ's kenosis⁷⁷, which is “scandal and foolishness” (see 1 Cor 1:18 -23), this strange logic and a completely new dimension and order are realized.⁷⁸ Out of suffering and defeat emerges

---

⁷² Cf. Idem, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 8, op. cit.

⁷³ Idem, *Message for the 20th World Day of the Sick*, op. cit.; cf. *Eucharist, Lourdes and pastoral care of the sick*, op. cit.

⁷⁴ Idem, *Message for the 20th World Day of the Sick*, op. cit.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Idem, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 37, op. cit.; see *Message for the 19th World Day of the Sick*, 11.11.2011, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20101121_world-day-of-the-sick-2011.html [access 28.08.2023].

⁷⁷ M. Orlicki, *Unizenie Syna Boże a uświenie człowieka*, „Studia Bobolanum” 1(2019), p. 74.

⁷⁸ See: Benedict XVI, *Message for the 18th Day of the Sick*, op. cit.; cf. John Paul II, *Apostolic Letter „Salvifici doloris” to bishops, priests, religious families and faithful of the Catholic Church on the Christian sense of human suffering*,

W śmierci krzyżowej, apogeum kenozy Chrystusa⁷⁷, będącej „zgorzeniem i głupstwem” (zob. 1 Kor 1, 18–23), realizuje się ta przedziwna logika oraz zupełnie nowy wymiar i porządek⁷⁸. Z cierpienia i porażki wyłania się cała moc bezgranicznej Miłości, ponieważ Krzyż jest wyrazem miłości, a miłość jest prawdziwą mocą, która objawia się właśnie w tej pozornej słabości⁷⁹. Mesjasz ostatecznie dopełnia swoją misję. Rezygnuje z manifestacji swojej potęgi, pozwala ogołocić się i odrzec z wszelkiej władzy i panowania po to, by zgładzić grzech i przynieść odkupienie ludzkości⁸⁰. Chrystus ofiarą własnego życia odkupił również cierpienie każdego człowieka, czyniąc je tym samym podstawowym narzędziem zbawienia⁸¹.

Boża manifestacja miłości w cierpieniu i w niemocy służy przeciwstawieniu ludzkiej pysze zrodzonej z pragnienia, by uczynić siebie Bogiem (por. Rdz 3,5). Bóg siebie uczynił małym po to, by przywrócić właściwą miarę człowiekowi, który w myśl wzniosłej logiki Stwórcy osiąga szczyt istnienia poprzez ufność i pokorę, przejawiających się

---

sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20101121_world-day-of-the-sick-2011.html [dostęp 28.08.2023].

⁷⁷ M. Orlicki, *Uniżenie Syna Bożego a uświęcenie człowieka*, „Studia Bobolanum” 1(2019), s. 74.

⁷⁸ Zob. Benedykt XVI, *Orędzie na XVIII Dzień Chorego*, dz. cyt.; por. Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris” do biskupów, kapłanów, rodzin zakonnych i wiernych Kościoła katolickiego o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia*, 11.02.1984, nr 18, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/salvifici.html [dostęp 28.08.2023].

⁷⁹ Benedykt XVI, *Słowo o Krzyżu główną treścią chrześcijańskiego przepowiadania*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 29.10.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_29102008.html [dostęp 28.08.2023].

⁸⁰ Zob. M. Orlicki, *Uniżenie Syna Bożego a uświęcenie człowieka*, dz. cyt., s. 77; por. J. Życiński, *Śmierć czy kenoza?*, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/smierc-czy-kenoza-143533> [dostęp 28.08.2023].

⁸¹ L. Szczepaniak, *Poszukując sensu cierpienia i życia*, dz. cyt., s. 25; zob. Benedykt XVI, *W chorych Bóg czeka na naszą miłość*, Przemówienie podczas wizyty w poliklinice San Matteo, 22.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pawia_smatteo_22042007 [dostęp 28.08.2023].

all the power of boundless Love, because the Cross is the expression of love, and love is the true power that manifests itself precisely in this apparent weakness.⁷⁹ The Messiah finally completes his mission. He gives up the manifestation of his power, allows himself to be stripped bare and stripped of all power and dominion in order to take away sin and bring redemption to mankind.⁸⁰ By the sacrifice of his own life, Christ also redeemed the suffering of every human being, thus making it the primary instrument of salvation.⁸¹

God's manifestation of love in suffering and in impotence serves to counter human pride born of the desire to make oneself God (cf. Gen 3:5). God made himself small in order to restore the proper measure of man, who, according to the sublime logic of the Creator, reaches the summit of existence through trust and humility, manifested in humbling himself and in serving the poor.⁸² The foundation of the power of history is therefore the people who love. This reveals a kind of optimism in the face of the power of suffering, poverty and violence, for even the humblest power of love is greater than the greatest power of evil.⁸³

11.02.1984, No. 18, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/salvifici.html [access 28.08.2023].

⁷⁹ Benedict XVI, *Word about the Cross as the main content of Christian preaching*, Catechesis during the General Audience, 29.10.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_29102008.html [access 28.08.2023].

⁸⁰ See: M. Orlicki, *Uniżenie Syna Bożi a uświęcenie człowieka*, op. cit., p. 77; cf. J. Życkiński, *Śmierć czy kenoza?*, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/smierc-czy-kenoza-143533> [access 28.08.2023].

⁸¹ L. Szczepaniak, *Poszukując sensu cierpienia i życia*, op. cit., p. 25; see Benedict XVI, *In the sick, God is waiting for our love*, Speech during a visit to the San Matteo polyclinic, 22.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pawia_smatteo_22042007 [access 28.08.2023].

⁸² See: J. Ratzinger, *God and the World*, op. cit., p. 575.; cf. Benedict XVI, *Psalms 131 – childlike trust in God*. Catechesis during the general audience, 10.08.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_10082005 [access 28.08.2023].

⁸³ See: J. Ratzinger, *Salt of the Earth*, op. cit., p. 210.

w uniżeniu siebie i w służbie ubogim⁸². Fundamentem potęgi dziejów są więc ludzie miłujący. Jawi się w tym swoisty optymizm wobec potęgi cierpienia, ubóstwa i przemocy, bowiem już najskromniejsza siła miłości jest większa od największej siły zła⁸³.

Ta perspektywa postrzegania Boga, który zapragnął cierpieć ze względu na człowieka i jego ogromną wartość, pozwala ostatecznie odrzucić wykreowany przez ateizm obraz Boga złego lub też bezsilnego wobec okrucieństwa, który stworzył świat pełen niesprawiedliwości, przemocy i dopuścił cierpienie niewinnych⁸⁴. Z ran Chrystusa, uniżonego i osamotnionego w godzinie śmierci krzyżowej, wypływa niezawodna nadzieja dla wszystkich niewinnych i opuszczonych, że dobry i sprawiedliwy Bóg towarzyszy człowiekowi w godzinie każdej próby. Tak rozumiana sprawiedliwość Boża nie może być całkowicie pojęta w wymiarze doczesnym, domaga się odwołania do kwestii eschatologicznych, sądu i zmartwychwstania ciał⁸⁵ (por. 1 Kor 13, 12). Jak podkreślił Benedykt XVI, zmartwychwstanie Chrystusa nie wymazało całkowicie istnienia zła ze świata. Pozwoliło ono jednak wszechmocą Bożej miłości na jego ostateczne uzdrowienie⁸⁶. Powstanie z martwych Syna Bożego zmienia perspektywę postrzegania problemu istnienia zła, śmierci i cierpienia jako rzeczywistości, w której obecny jest sam Bóg – ostateczne pocieszenie, przebaczenie i odkupienie⁸⁷. To z Niego

---

⁸² Zob. J. Ratzinger, *Bóg i Świat*, dz. cyt., s. 575.; por. Benedykt XVI, *Psalm 131 – dziecięca ufność w Bogu*. Katecheza podczas audiencji generalnej, 10.08.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_10082005 [dostęp 28.08.2023].

⁸³ Zob. J. Ratzinger, *Sól ziemi*, dz. cyt., s. 210.

⁸⁴ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, dz. cyt., nr 42.

⁸⁵ Tamże, nr 43; por. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, dz. cyt., s. 223.

⁸⁶ Benedykt XVI, *Orędzie na XIX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.; *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.;

⁸⁷ Tenże, *Encyklika „Spe Salvi”*, dz. cyt., nr 39; por. *Orędzie na XIX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.

This perspective of seeing a God who was willing to suffer for the sake of human beings and their immense value makes it possible to finally reject the image created by atheism of a God who is evil or powerless in the face of cruelty, who created a world full of injustice, violence and allowed the suffering of the innocent.⁸⁴ From Christ's wounds, who was humbled and alone in the hour of death on the cross, springs the unfailing hope for all the innocent and abandoned that a good and just God accompanies man in the hour of every trial. When understood in this way, God's justice cannot be entirely conceptualised in temporal terms; it demands reference to eschatological issues, judgment and the resurrection of bodies⁸⁵ (cf. 1 Cor 13:12). As Benedict XVI stressed, Christ's resurrection did not completely erase the existence of evil from the world. It did, however, allow the omnipotence of God's love to finally heal it.⁸⁶ The resurrection of the dead Son of God changes the perspective of perceiving the problem of the existence of evil, death and suffering as a reality in which God himself is present – the ultimate consolation, forgiveness, and redemption.⁸⁷ It is from Him that true and extraordinary strength and power flow, empowering man to defy the relentless hardships of life and transform himself spiritually.⁸⁸

The saints remind modern man of the truth of a God who, for man's sake, truly entered into the reality of suffering in order to bring healing and life to the world. They respond most fully to the call to be witnesses to this truth through their lives, through their faith and, in a special way, through their suffering.⁸⁹ Among them, a special place is given to the martyrs – witnesses of Christ who withstood the most severe

---

⁸⁴ Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, op. cit., No. 42.

⁸⁵ *Ibid.*, no. 43; cf. J. Zabielski, *Eschatological dimension of human suffering*, op. cit., p. 223.

⁸⁶ Benedict XVI, *Message for the 19th World Day of the Sick*, op. cit.; *Message for the 20th World Day of the Sick*, op. cit.;

⁸⁷ *Idem*, *Encyclical „Spe Salvi”*, op. cit., No. 39; cf. *Message for the 19th World Day of the Sick*, op. cit.

⁸⁸ *Idem*, *Message for the Seventeenth World Day of the Sick*, op. cit.; cf. *Bl. Aniela of Foligno*, op. cit.

⁸⁹ *Idem*, *Message for the 19th World Day of the Sick*, op. cit.

wypływa prawdziwa i niezwykła siła oraz moc, uzdalniająca człowieka do przeciwstawiania się nieustającym trudom życia i duchowej przemiany⁸⁸.

Święci przypominają współczesnemu człowiekowi o prawdzie o Bogu, który ze względu na człowieka prawdziwie wszedł w rzeczywistość cierpienia, by przynieść światu uzdrowienie i życie. Odpowiadają oni najpełniej na wezwanie do bycia świadkami tej prawdy poprzez swoje życie, poprzez wiarę oraz – w sposób szczególny – poprzez cierpienie⁸⁹. Pośród nich specjalne miejsce zajmują męczennicy – świadkowie Chrystusa, którzy podolali najcięższym próbom i stali się najprawdziwszą miarą człowieczeństwa, która może towarzyszyć wierzącym również w ich codziennych pomniejszych zmaganiach⁹⁰. Męczennicy są więc wyjątkowym znakiem Bożego działania w Kościele, uwiarygadniając go w oczach świata i niosąc prawdziwą wewnętrzną wolność wypływającą z miłości najwyższej próby⁹¹.

3.3 Niemożliwość wyeliminowania cierpienia ze świata

Począwszy od świętego Piotra, los wszystkich chrześcijan zawsze będzie miał swój udział w cierpieniu Chrystusa⁹². Jest to swoisty testament dla Kościoła wszystkich czasów i epok⁹³. Jak pokazał Chrystus, sama miłość ma w sobie coś z pasji i cierpienia, którego unikanie czyni niezdatnym do życia, a tym samym niezdolnym do wydania plonu⁹⁴. Równo-

---

⁸⁸ Tenże, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.; por. *Bł. Aniela z Foligno*, dz. cyt.

⁸⁹ Tenże, *Orędzie na XIX Światowy Dzień Chorego*, dz. cyt.

⁹⁰ Tenże, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 39, dz. cyt.

⁹¹ Por. G. Bachanek, *Josepha Ratzingera teologia męczeństwa*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2012), s. 145–157.

⁹² Zob. J. Ratzinger, *Sól ziemi*, dz. cyt., s. 338–339; por. D. Pater, *Cierpienie człowieka a tajemnica krzyża Chrystusowego*, w: *Skąd przychodzi pomoc? Modlitwy i teksty w cierpieniu. Przewodnik duchowy dla służby zdrowia*, red. D. Pater, Warszawa 2011, s. 12–27.

⁹³ J. Ratzinger, *Bóg i świat*, dz. cyt., s. 675.

⁹⁴ Tamże, s. 656–657.

trials and became the truest measure of humanity, which can also accompany believers in their daily minor struggles.⁹⁰ The martyrs are therefore a unique sign of God's action in the Church, authenticating it in the eyes of the world and bringing true inner freedom flowing from a love of the highest order.⁹¹

3.3 The impossibility of eliminating suffering from the world

Starting with St. Peter, the fate of all Christians will always have its share in the suffering of Christ.⁹² It is a kind of testament for the Church of all times and epochs.⁹³ As Christ showed, love itself has something of the passion and suffering whose avoidance renders one unfit for life and thus incapable of yielding a harvest.⁹⁴ Parallel to the announcement of suffering, Jesus made a promise (see Mt 28:20) that the Church would be His living space, His organism, His body, His vine, until He came again.⁹⁵

This paradoxical, seemingly mutually exclusive combination of love and suffering, perfection and humiliation, has accompanied the followers of Christ since the proto-days of Christianity.⁹⁶ In reflecting on the people of God's Chosenness, of which Ratzinger considered both modern rabbinic Jews and Christians to be the heirs, it is important to emphasise that what matters to God are not earthly categories of greatness, but the faith to which he has called his people. However, God's election

---

⁹⁰ Idem, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 39, op. cit.

⁹¹ Cf. G. Bachanek, *Josepha Ratzingera teologia męczeństwa*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2012), pp. 145–157.

⁹² See: J. Ratzinger, *Salt of the Earth*, op. cit., pp. 338–339; cf. D. Pater, *Cierpienie człowieka a tajemnica*

krzyża Chrystusowego, in: *Skąd przychodzi pomoc? Modlitwy i teksty w cierpieniu. Przewodnik duchowy dla służby zdrowia*, ed. D. Pater, Warsaw 2011, pp. 12–27.

⁹³ J. Ratzinger, *God and the World*, op. cit., p. 675.

⁹⁴ Ibid., pp. 656–657.

⁹⁵ See *ibid.*, p. 685.

⁹⁶ See *ibid.*, pp. 529–530; cf. Benedict XVI, *Towards the Mystery of Human Suffering*, op. cit.

legle do zapowiedzi cierpienia Jezus złożył obietnicę (zob. Mt 28, 20), że aż do czasu Jego ponownego przyjścia, Kościół będzie Mu przestrzenią życiową, Jego organizmem, Jego ciałem, Jego winnym krzewem⁹⁵.

To paradoksalne, pozornie wykluczające się połączenie miłości z cierpieniem, doskonałości z uniżeniem towarzyszy wyznawcom Chrystusa już od proto-dziejów chrześcijaństwa⁹⁶. Czyniąc refleksję nad narodem Bożego Wybrania, za którego spadkobierców Ratzinger uznawał zarówno współczesnych Żydów rabinicznych, jak i chrześcijan, należy podkreślić, że dla Boga nie liczą się ziemskie kategorie wielkości, lecz wiara, do której powołał swój lud. Tak rozumiane Boże wybranie nie oznacza jednak przywilejów rozumianych w kategoriach udogodnienia. Bynajmniej, Izrael z powodu geopolitycznego położenia pozostawał nieustająco w poczuciu zagrożenia przez sąsiadujące mocarstwa. W jego przetrwaniu tkwi niezwykła tajemnica oraz siła. Wszystkie ówczesne mocarstwa z czasem spotkała zagłada, a mały lud, mimo utraty ziemi i rozproszenia, zachował swoją religię i tożsamość, pomimo że zaznał największych cierpień w dziejach świata, przetrwał dwa tysiące lat⁹⁷.

Fakt niemożności całkowitego wyeliminowania cierpienia wynika z prawdy o grzechu pierworodnym i skończoności człowieka, z ograniczenia jego natury⁹⁸. Ostateczne pokonanie zła leży jedynie w mocy Boga.⁹⁹ Odrzucenie tej prawdy naraża człowieka na szkodliwe dlań złudne utopie, które pod różnymi postaciami oferuje świat. Posługując się kategoriami społeczno-ekonomicznymi, rozmaite ideologie sugerują rzekomo wyczerpujące odpowiedzi, mające na celu sprowokowanie działań pozornie eliminujących ostatecznie wszelką niesprawiedliwość, cierpienie i ubóstwo¹⁰⁰. Wizja doczesnego zbawienia siłą rzeczy wyklucza

---

⁹⁵ Zob. tamże, s. 685.

⁹⁶ Zob. tamże, s. 529–530; por. Benedykt XVI, *Wobec tajemnicy ludzkiego cierpienia*, dz. cyt.

⁹⁷ Zob. J. Ratzinger, *Bóg i Świat*, dz. cyt., s. 527–529.

⁹⁸ Zob. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, dz. cyt., s. 220–221.

⁹⁹ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 36, dz. cyt.

¹⁰⁰ Por. J. Ratzinger, *Raport o stanie wiary*, dz. cyt., s. 165–180; Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 35, dz. cyt.

understood in this way does not mean privileges understood in terms of convenience. By no means, Israel, because of its geopolitical location, remained constantly under threat from neighbouring powers. There is an extraordinary mystery and strength in its survival. All the powers of the time met their doom in time, while a small people, despite losing their land and being dispersed, retained their religion and identity, despite having suffered the greatest suffering in the history of the world, surviving for two thousand years.⁹⁷

The fact of the impossibility of completely eliminating suffering stems from the truth of original sin and the finiteness of man, the limitation of his nature.⁹⁸ The ultimate defeat of evil lies only in the power of God.⁹⁹ The rejection of this truth exposes man to the damaging illusory utopias that the world offers in various forms. Using socio-economic categories, various ideologies suggest supposedly exhaustive answers, aiming to provoke actions that seemingly ultimately eliminate all injustice, suffering and poverty.¹⁰⁰ A vision of temporal salvation inevitably excludes from man's view the eschatological perspective and the problem of God. This, in turn, creates a danger for man himself, who, in attempting to deprive himself of his grounding in God the Creator, loses at the same time the justification of the universal inalienability and inviolability of his dignity. The programme of the total removal of suffering has reached its most radical form today in access to abortion and euthanasia.¹⁰¹ The demand for both of these medical procedures, which are in their essence an assault on society's most vulnerable and defenceless individuals, stems, as the Pope diagnoses, from the wealth of Western societies. Both unborn children and elderly relatives or the disabled requiring special care are seen as burdens and limitations

---

⁹⁷ See: J. Ratzinger, *God and the World*, op. cit., pp. 527–529.

⁹⁸ See: J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, op. cit., pp. 220–221.

⁹⁹ Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 36, op. cit.

¹⁰⁰ Cf. J. Ratzinger, *Report on the state of faith*, op. cit., pp. 165–180; Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 35, op. cit.

¹⁰¹ J. Ratzinger, *God and the World*, op. cit., p. 548.

z pola widzenia człowieka perspektywę eschatologiczną oraz problem Boga. To z kolei rodzi niebezpieczeństwo dla samego człowieka, który próbując pozbawić samego siebie umocowania w Bogu Stworzycielu, traci jednocześnie uzasadnienie powszechnej niezbywalności i nienaruszalności swojej godności. Program całkowitego usunięcia cierpienia osiągnął współcześnie najbardziej radykalną formę w dostępie do aborcji i eutanazji¹⁰¹. Zapotrzebowanie na obie te procedury medyczne, będące w swojej istocie zamachem na najsłabsze i bezbronne jednostki społeczne, wynika – jak diagnozuje papież – z bogactwa Zachodnich społeczeństw. Zarówno nienarodzone dzieci, jak i starsi krewni, czy też niepełnosprawni wymagający szczególnej opieki postrzegani są przez nie w kategoriach ciężaru i ograniczeń¹⁰². Zdaniem Bawarskiego Teologa, taka egoistyczna postawa wynika z braku gotowości do rezygnacji z czegokolwiek i do podejmowania wyrzeczeń, jednocześnie umacnia się w społeczeństwie dzięki powszechnemu przyzwyczajeniu do określonego wygodnego sposobu bytowania¹⁰³. Dzięki temu coraz powszechniejsza staje się tzw. przeciętna ideologia, która skupia wszystkie wysiłki człowieka na realizacji pragnień o osiągnięciu wysokiego standardu życiowego, zamykając go na istotne sprawy i na transcendencję¹⁰⁴. Pomocna jest w tym współczesna kultura, która posiłkując się środkami masowego przekazu, kształtuje określony język i wzorce zachowań, coraz bardziej spychające religię w sferę subiektywności¹⁰⁵. Przekłada się to nie tylko na usunięcie z horyzontu człowieka problemów eschatologicznych, ale także ascezy oraz perspektywy pozytywnego

---

¹⁰¹ J. Ratzinger, *Bóg i Świat*, dz. cyt., s. 548.

¹⁰² Tenże, *Bóg i Świat*, dz. cyt., s. 734.; por. Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 38, dz. cyt.; por. *Bóg darzy miłością człowieka od chwili poczęcia*, Przemówienie do uczestników kongresu Papieskiej Akademii Pro Vita, 27.02.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/provita_27022006.html [dostęp 28.08.2023].

¹⁰³ Por. Benedykt XVI, *Światłość świata*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, t. XVIII/2, s. 797–799.

¹⁰⁴ J. Ratzinger, *Sól ziemi*, dz. cyt., s. 222–223; por. Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas Est”*, nr 78, dz. cyt.

¹⁰⁵ J. Ratzinger, *Sól ziemi*, dz. cyt., s. 292–293.

by them.¹⁰² According to the Bavarian Theologian, this selfish attitude is the result of an unwillingness to give up anything and to make sacrifices, while at the same time it is reinforced in society by the widespread habituation to certain comfort of living.¹⁰³ Thanks to this, a so-called mediocre ideology is becoming more and more prevalent, which focuses all human efforts on fulfilling the desires of achieving a high standard of living, closing them off from important matters and transcendence.¹⁰⁴ This is aided by contemporary culture which, using the mass media, shapes a particular language and patterns of behaviour that increasingly push religion into the realm of subjectivity.¹⁰⁵ Not only does all this translate into removing eschatological concerns from the human horizon, but also asceticism and the prospect of a positive dimension of suffering.¹⁰⁶ Ultimately, avoiding everything that requires effort and can expose you to suffering leads to a life of emptiness, melancholy and nihilism.¹⁰⁷

The Pope unequivocally opposes these modern trends, which also permeate the lives of believers. He clearly points out that in order to live and think in a truly Christian way, one needs courage and determination to make a spiritual effort.¹⁰⁸ In the face of contemporary cultural currents,

---

¹⁰² Idem, *God and the World*, op. cit., p. 734.; cf. Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 38, op. cit.; cf. *God gives love to man from the moment of conception*, Address to the participants of the congress of the Pontifical Pro Vita Academy, 27.02.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/provita_27022006.html [access 28.08.2023].

¹⁰³ Cf. Benedict XVI, *Light of the World*, in: *Opera Omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XVIII/2, pp. 797–799.

¹⁰⁴ J. Ratzinger, *Salt of the Earth*, op. cit., pp. 222–223; cf. Benedict XVI, *Encyclical „Deus Caritas Est”*, No. 78, op. cit.

¹⁰⁵ J. Ratzinger, *Salt of the Earth*, op. cit., pp. 292–293.

¹⁰⁶ Cf. *ibid.*, p. 275.

¹⁰⁷ Benedict XVI, *Encyclical „Spe Salvi”*, No. 37, op. cit.; *Encyclical „Caritas in veritate”*, No. 76, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [access 28.08.2023]; cf. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar cierpienia*, op. cit., p. 228.

¹⁰⁸ Benedict XVI, *Light of the World*, op. cit., p. 805.

wymiaru cierpienia¹⁰⁶. Ostatecznie, uchylanie się od wszystkiego, co wymaga podejmowania wysiłku i może narazić na cierpienie, prowadzi do życiowej pustki, melancholii i nihilizmu¹⁰⁷.

Papież jednoznacznie przeciwstawia się tym współczesnym tendencjom, które przenikają również do życia osób wierzących. Wskazuje jasno, że aby żyć i myśleć prawdziwie po chrześcijańsku, potrzeba odwagi i determinacji do podjęcia duchowego wysiłku¹⁰⁸. Wobec współczesnych prądów kulturowych, definiujących rzeczywistość jako czas „po Bogu”¹⁰⁹, wyzwanie opowiedzenia się za wiarą stało się trudniejszym i bardziej osobistym aktem. Podejmowanie tego trudu wpisuje się w naturę człowieka, który potrzebuje wyższych, przekraczających jego samego, celów i wymagań. Posługując się metaforą wspinaczki, Ratzinger postawił sprawę jasno: prawdziwemu człowieczeństwu nie odpowiada ani banalność, ani wygoda, ani dobre samopoczucie, mylnie utożsamiane ze szczęściem¹¹⁰. Wobec oferowanego przez świat programu, dążącego do wyzwolenia od wszelkich zewnętrznych norm i od Boga, to właśnie święci – poprzez podobieństwo do Jezusa w cierpieniu i w gotowości do oddania życia – stanowią właściwy obraz pełni ludzkiego bytu i przypominając prawdę o Bogu Stworzycielu, stoją na straży godności wszystkich ludzi¹¹¹. Poprzez rzeczywiste i całkowite przyjęcie woli Bożej, nie tracąc niczego z siebie, stali się drogowskazem dla ludzkości, wskazującym właściwą drogę osiągnięcia pełni możliwości życia, do którego powołani zostali wszyscy wierzący¹¹².

---

¹⁰⁶ Por. tamże, s. 275.

¹⁰⁷ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe Salvi”*, nr 37, dz. cyt.; *Encyklika „Caritas in veritate”*, nr 76, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [dostęp 28.08.2023]; por. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar cierpienia*, dz. cyt., s. 228.

¹⁰⁸ Benedykt XVI, *Światłość świata*, dz. cyt., s. 805.

¹⁰⁹ D. Cuppit, *Po Bogu. O przyszłości religii*, Warszawa 1998.

¹¹⁰ Benedykt XVI, *Światłość świata*, dz. cyt., s. 840.

¹¹¹ Zob. J. Ratzinger, *Bóg i świat*, dz. cyt., s. 455; Zob. Benedykt XVI, *Orędzie na XVIII Dzień Chorego*, dz. cyt.; por. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar cierpienia*, dz. cyt., s. 227.

¹¹² Zob. J. Ratzinger, *Bóg i świat*, dz. cyt., s. 455.

defining reality as the time “after God”¹⁰⁹, the challenge of standing up for faith has become a more difficult and personal act. Undertaking this effort is part of the nature of man, who needs higher goals and requirements that exceed him. Using the metaphor of climbing, Ratzinger made the point clear: true humanity corresponds neither to banality, nor to comfort, or to well-being, mistakenly equated with happiness.¹¹⁰ In the face of the program offered by the world, striving for liberation from all external norms and from God, it is the saints – through their resemblance to Jesus in suffering and readiness to give their lives – who constitute a proper image of the fullness of human existence and, recalling the truth about God the Creator, protect the dignity of all people.¹¹¹ By truly and totally accepting the will of God, without losing anything of themselves, they became a signpost for humanity, pointing out the right way to reach the fullness of possibility of life to which all believers are called.¹¹²

CONCLUSION

In man’s discovery of the truth of his vocation, Benedict XVI emphasises the special role of the saints. The example of their zeal for the faith, their humility, their commitment and their willingness to make sacrifices in the history of the Church is the source of a true renewal of the Church and the world.

In the face of the crisis and the sins of the Church, the Pope does not lower the moral requirements, but puts forward the thesis that it is the radicalisation of faith and a return to the foundations that seem to be the right way of renewal; first – of every Catholic, then – of the whole Church. His individualistic view of renewal (starting from the situation

---

¹⁰⁹ D. Cuppit, *After God. The Future of Religion*, Warsaw 1998.

¹¹⁰ Benedict XVI, *Light of the World*, op. cit., p. 840.

¹¹¹ See: J. Ratzinger, *God and the World*, op. cit., p. 455; See Benedict XVI, *Message for the 18th Day of the Sick*, op. cit.; cf. J. Zabielski, *Eschatologiczny wymiar cierpienia*, op. cit., p. 227.

¹¹² See: J. Ratzinger, *God and the World*, op. cit., p. 455.

ZAKOŃCZENIE

W odkrywaniu przez człowieka prawdy o swoim powołaniu Benedykt XVI podkreśla szczególną rolę świętych. Przykład ich gorliwości w wierze, pokora, zaangażowanie i gotowość do poświęceń w historii Kościoła to źródło prawdziwej odnowy Kościoła i świata.

Wobec kryzysu i grzechów Kościoła, papież nie obniża moralnych wymagań, lecz stawia tezę, że to właśnie *radikalizacja* wiary i powrót do fundamentów zdają się być właściwym sposobem odnowy; najpierw – każdego katolika, następnie – całego Kościoła. Jego indywidualne rozmięczenie odnowy (wychodzące od sytuacji konkretnego człowieka w osobowej relacji do Boga)¹¹³ zakłada skupienie wokół Chrystusa „twórczej mniejszości”, stanowiącej ewangeliczny zaczyn, opozycję wobec „człowieka masowego”, zdolnej – na wzór wielkich świętych poprzednich wieków – odrodzić moc Kościoła¹¹⁴.

Tak więc kluczem do odrodzenia świata jest powszechne wezwanie do świętości, rozumianej jako całkowite oddanie Bogu w codziennej służbie. Postulat ten kryje w sobie zadanie przeciwstawienia się banalizowaniu wiary chrześcijańskiej (zob. Łk 12, 49–53), m.in. poprzez świadectwo akceptacji cierpienia i odnajdywania sensu trudnych doświadczeń. Święci – cisi, prawdziwi reformatorzy zdolni są przekształcić cywilizację ludzką w „cywilizację miłości”, która szanuje i otacza troską każdego człowieka bez wyjątku. Dzieje się to przez wszczęcie w moc Chrystusa, który nieskończoną miłością i ofiarą własnego życia odkupił świat¹¹⁵.

Misja niesienia światu prawdy o Jezusie Chrystusie jawi się wspólnie jako szczególnie trudna, zwłaszcza wobec powszechnej relatywizacji i banalizacji zła oraz odrzucenia nauki o grzechu pierworodnym,

---

¹¹³ Por. J. Babiński, *Odnova Kościoła według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, w: *Obecność Kościoła według Josepha Ratzingera/ Benedykta XVI*, Pelplin 2018, s. 15.

¹¹⁴ Por. G.L. Muller, *Raport o stanie nadziei*, Warszawa 2018, s. 209–210.

¹¹⁵ Por. Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris” do biskupów, kapłanów, rodzin zakonnych i wiernych Kościoła katolickiego o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia*, dz. cyt., nr 30.

of each person in a personal relationship with God)¹¹³ assumes gathering around Christ a “creative minority”, which constitutes the evangelical leaven, the opposition to the “mass man”, capable – like the great saints of previous centuries – of reviving the Church’s power.¹¹⁴

Thus, the key to the rebirth of the world is the universal call to holiness, understood as total devotion to God in daily service. This demand conceals the task of resisting the trivialisation of the Christian faith (see Lk 12:49-53), not least by witnessing to the acceptance of suffering and finding meaning in difficult experiences. The saints – silent, but true reformers – are capable of transforming human civilisation into a ‘civilisation of love’ that respects and surrounds every human being without exception. This happens by being implanted in the power of Christ, who redeemed the world with infinite love and the sacrifice of his own life.¹¹⁵

Today, the mission of bringing the truth about Jesus Christ to the world appears to be particularly difficult, especially in view of the widespread relativisation and trivialisation of evil and the rejection of the doctrine of original sin, which leads, among other things, to a fading understanding of holiness. Benedict XVI undertook the task of proclaiming the message of Christ – the Saviour of the World by, for example, frequently introducing the lives of the saints and presenting the problem of holiness as something eternal and topical at the same time. For he was aware of the importance of the social impact of their examples. The saints, offering concrete apostolic and missionary methods, are thus a natural response to the need

---

¹¹³ Cf. J. Babiński, *Odnova Kościoła według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, w: *Obecność*

Kościół według Josepha Ratzingera/ Benedykta XVI, Pelplin 2018, p. 15.

¹¹⁴ Cf. *The Cardinal Müller Report: An Exclusive Interview on the State of the Church*, Warsaw 2018, pp. 209–210.

¹¹⁵ Cf. John Paul II, *Apostolic Letter „Salvifici doloris” to bishops, priests, religious families and faithful of the Catholic Church on the Christian sense of human suffering*, op. cit., No. 30.

co prowadzi m.in. do zaniku rozumienia świętości. Benedykt XVI podjął zadanie głoszenia orędzia o Chrystusie – Zbawicielu Świata m.in. poprzez częste przybliżanie żywotów świętych oraz ukazywanie problematyki świętości jako coś wiecznego i aktualnego zarazem. Zdawał sobie bowiem sprawę z wagi społecznego oddziaływania ich przykładów. Święci, oferując konkretne metody apostołskie i misyjne, stanowią więc naturalną odpowiedź na potrzebę ewangelizacji świata, otwarci na działanie Ducha Świętego są promotorami nowej ewangelizacji¹¹⁶.

W swoim nauczaniu Benedykt XVI wielokrotnie dowartościowywał teologię świętych, dwóm z nich – św. Hildegardzie z Bingen oraz św. Janowi z Avili przyznał tytuł doktora Kościoła, ze względu na świętość życia i wybitną doktrynę. Miarą jakości ich teologii jest miłość do Chrystusa, która warunkuje szczególną relację z Nim, a więc i szczególne poznanie Boga¹¹⁷ (por. 1 J 4, 7–8). Głębia, a jednocześnie niezwykła prostota dotykająca sedna, przekazu świętych, naznaczona nadprzyrodzoną duchową inteligencją – intuicją, ma swoje źródło w ich wielkiej miłości, która została rozpoznana przez Miłość¹¹⁸. Święci dają bardzo jasny znak w Jej zgłębianiu, przed czystą logiką i naukową metodologią pierwszeństwo ma przede wszystkim modlitwa i uwielbienie. Mądrość świętych nie jest bynajmniej sprzeczna z wiedzą akademicką, ich doświadczenie znajduje swoje potwierdzenie w nauce Kościoła.

Pośród wszystkich świętych na szczególną uwagę zasługuje Maryja, doskonały i niedościgły ideał świętości, który poprzez swoje skuteczne wstawiennictwo zdolny jest uzdrowić Kościół i świat. Jej Niepokalane Serce uczy współczesnego człowieka miłości, wrażliwości i współczucia, stanowiąc znakomite remedium na egoizm i bezwzględność

---

¹¹⁶ Zob. Benedykt XVI, *Kościół istnieje po to, aby ewangelizować*, Homilia Benedykta XVI podczas Mszy św. na rozpoczęcie Synodu Biskupów, 7.10.2012, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/synod_07102012 [dostęp 28.08.2023]; por. J. Babiński, *Pojęcie Nowej ewangelizacji w ujęciu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „Studia Pelplińskie” 54(2020), s. 29–46.

¹¹⁷ Por. M. Bernyś, *Pojęcie Miłosierdzia Bożego w dzienniczku św. Faustyny Kowalskiej w świetle założeń teologii świętych*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 18(2005), s. 196–197.

¹¹⁸ Por. H.U. von Balthasar, *Wiarygodna jest tylko miłość*, Kraków 1997, s. 61–62.

to evangelise the world; open to the action of the Holy Spirit, they are promoters of the new evangelisation.¹¹⁶

In his teaching, Benedict XVI has repeatedly valorised the theology of the saints, two of whom, St Hildegard of Bingen and St John of Avila, he awarded the title Doctor of the Church, on account of their holiness of life and outstanding doctrine. The quality of their theology is measured by their love for Christ, which determines a special relationship with Him and therefore a special knowledge of God¹¹⁷ (cf. 1 John 4: 7–8). The depth, and at the same time the extraordinary simplicity touching the core, of the saints' message, marked by a supernatural spiritual intelligence – intuition – is rooted in their great love, which was recognised by Love.¹¹⁸ The saints provide a very clear sign in their exploration of Her, with prayer and worship prevailing above all pure logic and scientific methodology. The saints' wisdom is by no means incompatible with academic knowledge; their experience is confirmed by the Church's teaching.

Among all the saints, Mary, the perfect and unsurpassed ideal of holiness, who is capable of healing the Church and the world through her effective intercession, deserves special recognition. Her Immaculate Heart teaches modern man love, sensitivity and compassion, providing an excellent remedy for the selfishness and ruthless self-fulfilment promoted today as a lifestyle for true development. The attitude of self-giving and sincere renunciation flows from her union with Christ, towards whom – regardless of languages and cultures – Mary leads people. In

---

¹¹⁶ See: Benedict XVI, *The Church exists to evangelize*, Homily of Benedict XVI during the Mass for the beginning of the Synod of Bishops, 7.10.2012, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/synod_07102012 [accessed 28.08.2023]; cf. J. Babiński, *Pojęcie Nowej ewangelizacji w ujęciu Josepha Ratzinger/Benedykta XVI*, „*Studia Pelplińskie*” 54(2020), pp. 29–46.

¹¹⁷ Cf. M. Bernyś, *Pojęcie Miłosierdzia Bożego w dzienniczku św. Faustyny Kowalskiej w świetle założeń teologii świętych*, „*Warszawskie Studia Teologiczne*” 18(2005), pp. 196–197.

¹¹⁸ Cf. Fr. H.U. von Balthasar, *Love Alone is Credible*, Kraków 1997, pp. 61–62.

samorealizację, lansowany współcześnie jako styl życia umożliwiający prawdziwy rozwój. Postawa daru z siebie i szczerego wyrzeczenia wypływa z Jej zjednoczenia z Chrystusem, ku któremu – niezależnie od języków i kultur – Maryja prowadzi ludzi. W tym znaczeniu jest Nauczycielką prawdziwej radości i nadziei, które nadają głęboki i autentyczny sens życiu człowieka¹¹⁹.

Maryja, otwarta brama do Boga, przynosi ludzkości przesłanie na nowo prowadzące do podjęcia wysiłku odkrywania wiary w nadziei na życie wieczne. Treści maryjnych objawień na nowo przywodzą do istoty realizowania ludzkiej drogi ku Bogu – pokuty i nawrócenia. Jako Najdoskonalsza Pośredniczka pewnie prowadzi dzieci Kościoła ku swojemu Najświętszemu Synowi, ku Eucharystii stanowiącej klucz do przemiany świata¹²⁰.

Dorobek Benedykta XVI zarówno w zakresie nauczania o świętych, jak i związany z tematem kryzysu i odnowy Kościoła, wydaje się być szczególnie istotny z racji jego autorytetu, jaki jego pismom nadały urzędy i funkcje pełnione w Kościele powszechnym. Wypowiedzi każdego papieża stanowią bowiem inspirację i przedmiot refleksji dla Kościoła jego czasu. Nauczanie Benedykta XVI rzuca nowe światło na obraz Kościoła, jego zadania i możliwości rozwoju, a jednocześnie stanowi niezwykle precyzyjny i teologicznie głęboki przekaz. Analiza problematyki nauczania o świętych i rozumienia świętości, ze szczególnym uwzględnieniem wyodrębnionych jej wymiarów i prakseologicznych implikacji, pozwoliła wypracować nowe integralne spojrzenie na zagadnienie przyszłości Kościoła w ujęciu Bawarskiego Teologa. Niniejsze

---

¹¹⁹ Por. Benedykt XVI, *Maryja jest od zawsze znakiem nadziei*, Przemówienie na placu Am Hof przed kolumną Maryi – podróż do Austrii, 7.09.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/austria_amhof_07092007.html [dostęp 28.08.2023].

¹²⁰ Zob. K. Szlanta, *Maryja w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Lublin 2017, s. 121–136; Por. Benedykt XVI, *Gdzie przebywa Maryja, jest obecny Jezus*, Przemówienie do uczestników nabożeństwa maryjnego w Ogrodach Watykańskich, 31.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/maryjne_30052006.html [dostęp 28.08.2023 r.].

this sense, she is the Teacher of true joy and hope, which give a deep and authentic meaning to human life.¹¹⁹

Mary, the open gateway to God, brings to humanity a message leading anew to the effort of discovering faith in the hope of eternal life. The contents of Marian apparitions bring us back to the essence of realising the human journey towards God – penance and conversion. As the most perfect Mediatrix, she confidently leads the children of the Church towards her most holy Son, towards the Eucharist, which is the key to the transformation of the world.¹²⁰

The legacy of Benedict XVI, both in terms of his teaching on the saints and in relation to the theme of the crisis and renewal of the Church, seems particularly significant because of the authority that his writings have been given by his offices and functions in the universal Church. Indeed, the utterances of every Pope are an inspiration and object of reflection for the Church of his time. Benedict XVI's teaching sheds new light on the image of the Church, its tasks and its possibilities for development, and at the same time constitutes an extremely precise and theologically profound message. The analysis of the problematic of the teaching on the saints and the understanding of holiness, with particular reference to its isolated dimensions and praxeological implications, has made it possible to develop a new integral view of the future of the Church as seen by the Bavarian theologian. This synthetic study is not intended to develop new methods or revealing schemes, but to read the Pope's teaching in the light of new – present-day problems, situations and challenges faced by the Catholic Church.

---

¹¹⁹ Cf. Benedict XVI, *Mary is always a sign of hope*, Speech on Am Hof Square in front of Mary's column – a journey to Austria, 7.09.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/austria_amhof_07092007.html [accessed 28.08.2023].

¹²⁰ See: K. Szlanta, *Maryja w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Lublin 2017, pp. 121–136; Cf. Benedict XVI, *Where Mary is present, Jesus is present*, Address to the participants of the Marian service in the Vatican Gardens, 31.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/maryjne_30052006.html [access 28.08.2023].

syntetyczne opracowanie nie miało na celu wypracowania nowych metod czy odkrywczych schematów, lecz odczytanie nauczania papieża w świetle nowych – teraźniejszych problemów, sytuacji i wyzwań, przed którymi stoi Kościół katolicki.

Streszczenie

Nauczanie o świętych stanowiło istotny wymiar posługi Benedykta XVI. Papież doskonale zdawał sobie sprawę ze społecznej siły oddziaływania świętych, którzy poprzez przykład swojego życia są autentycznymi świadkami prawdy o Bogu. Analizując papieską refleksję, można wyróżnić następujące wymiary świętości: aktualność i powszechność świętości, dowartościowanie jej zwyczajnego – codziennego wymiaru, użyteczność wstawiennictwa świętych oraz akcenty eklezjologiczne wraz z rolą sakramentów w życiu i posłudze świadków Chrystusa. W swoim nauczaniu Bawarski Teolog dowartościował rolę świętych kobiet, które stanowią wiarygodną odpowiedź na współczesny kryzys kobiecości. Święci, poprzez żywe świadectwo wiary oparte o głębię relacji z Bogiem, uczą współczesnego człowieka akceptacji cierpienia i odnajdywania sensu trudnych doświadczeń. To cisi, prawdziwi reformatorzy Kościoła i świata, którzy uczą chrześcijan wszystkich czasów jak nieść światu prawdę o Jezusie Chrystusie.

Słowa kluczowe: Joseph Ratzinger, Benedykt XVI, teologia katolicka, święci, ewangelizacja, prawda

BIBLIOGRAFIA

- Babiński J., *Odnowa Kościoła według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, w: *Obecność Kościoła według Josepha Ratzingera/ Benedykta XVI*, red. J. Babiński, J. Bujak, J. Szulist, Bernardinum, Pelplin 2018, s. 11–33.
- Babiński J., *Pojęcie Nowej ewangelizacji w ujęciu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „*Studia Pelplińskie*” 54(2020), s. 29–46.
- Bachanek G., *Josepha Ratzingera teologia męczeństwa*, „*Warszawskie Studia Teologiczne*” 1(2012), s. 145–157.
- Balthasar H.U., *Wiarygodna jest tylko miłość*, Kraków 1997,
- Benedykt XVI, *Aby głosić całemu światu żywą obecność Chrystusa*, Homilia podczas Mszy św. w Kaplicy Sykstyńskiej na zakończenie konklawe, 20.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/konklawe_20042005.html [dostęp 28.08.2023].

Abstract

The teaching of the saints was an important dimension of Benedict XVI's ministry. The Pope was well aware of the social impact of the saints who, through the example of their lives, are authentic witnesses to the truth about God. Analysing the Pope's reflection, the following dimensions of holiness can be distinguished: the actuality and universality of holiness, the appreciation of its ordinary – everyday – dimension, the usefulness of the intercession of the saints, and the ecclesiological emphasis with the role of the sacraments in the life and ministry of Christ's witnesses. In his teaching, the Bavarian theologian valued the role of women saints as a credible response to the contemporary crisis of femininity. Through their living witness of faith based on the depth of their relationship with God, the saints teach modern man to accept suffering and to find meaning in difficult experiences. They are silent but true reformers of the Church and the world, who teach Christians of all times how to bring the truth of Jesus Christ to the world.

Keywords: Joseph Ratzinger, Benedict XVI, Catholic theology, saints, evangelization, truth

BIBLIOGRAPHY

- Babiński J., *Odnova Kościoła według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, w: *Obecność Kościoła według Josepha Ratzingera/ Benedykta XVI*, ed. J. Babiński, J. Bujak, J. Szulist, Bernardinum, Pelplin 2018, pp. 11–33.
- Babiński J., *Pojęcie Nowej ewangelizacji w ujęciu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „*Studia Pelplińskie*” 54(2020), pp. 29–46.
- Bachanek G., *Josepha Ratzingera teologia męczeństwa*, „*Warszawskie Studia Teologiczne*” 1(2012), pp. 145–157.
- Balthasar H.U., *Love Alone is Credible*, Kraków 1997,
- Benedict XVI, *To proclaim to the whole world the living presence of Christ*, Homily during the Mass in the Sistine Chapel at the end of the conclave, 20.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/konklawe_20042005.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Adoration in the Best Preparation for Eucharistic Communion*, Address to the Participants in the Plenary Session of the Congregation for Divine Worship and Discipline of the Sacraments, 13.03.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adoracja_13032009.html [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Without Sunday Mass one cannot realize a successful life*, Homily delivered during Mass at St Stephen's Cathedral in Vienna, 9.09.2007, <https://>

- Benedykt XVI, *Adoracja najlepszym przygotowaniem do komunii eucharystycznej*, Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, 13.03.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adoracja_13032009.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Bez niedzielnej Mszy św. nie można zrealizować udanego życia*, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. w katedrze św. Szczepana w Wiedniu, 9.09.2007, <https://papiez.wiara.pl/doc/377743.Bez-niedzielnej-Mszy-sw-nie-mozna-zrealizowac-udanego-zycia> [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Bł. Aniela z Foligno*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 13.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_13102010 [dostęp 28.01.2023 r.].
- Benedykt XVI, *Bóg darzy miłością człowieka od chwili poczęcia*. Przemówienie do uczestników kongresu Papieskiej Akademii Pro Vita, 27.02.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/provita_27022006.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Bóg przychodzi, aby nas wyzwolić od zła i śmierci*, Homilia podczas Nieszporów I Niedzieli Adwentu, 2.12.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/nieszp_adwent_02122006.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Być chlebem łamanym za życie świata*, Homilia podczas mszy św. kanonizacyjnej, 23.10.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kanonizacja_23102005.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Encyklika „Caritas in veritate”*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas Est”*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Eucharystia, Lourdes i duszpasterstwo chorych*, Orędzie na XVI Światowy Dzień Chorego, 11.01.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2008_11012008 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Gdzie przebywa Maryja, jest obecny Jezus*. Przemówienie do uczestników nabożeństwa maryjnego w Ogrodach Watykańskich, 31.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/maryjne_30052006.html [dostęp 28.08.2023 r.].
- Benedykt XVI, *Kobiety w służbie Ewangelii*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 14.02.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14022007.html [dostęp 28.08.2023].

- papiez.wiara.pl/doc/377743.Bez-niedzielnej-Msza-sw-nie-mozna-zrebowit-accessed-living [accessed on 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Bl. Aniela of Foligno*, Catechesis during the General Audience, 13.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_13102010 [access 28.01.2023].
- Benedict XVI, *God gives love to man from the moment of conception*. Address to the participants at the 12th General Assembly of the Pontifical Academy For Life, 27.02.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/provita_27022006.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *God comes to liberate us from evil and death*, Homily during Vespers of the First Sunday of Advent, 2.12.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/nieszp_adwent_02122006.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *To be broken bread for the life of the world*, Homily during the canonization mass, 23.10.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kanonizacja_23102005.html [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Encyclical "Caritas in veritate"*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Encyclical "Deus Caritas Est"*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Encyclical "Spe salvi"*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Eucharist, Lourdes and pastoral care of the sick*, Message for the 16th World Day of the Sick, 11.01.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2008_11012008 [accessed on 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Where Mary is Present, Jesus is Present*. Speech to the participants of the Marian service in the Vatican Gardens, 31.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/maryjne_30052006.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Women in the service of the Gospel*, Catechesis during the general audience, 14.02.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_14022007.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *The Church exists to evangelize*, Homily of Benedict XVI during the Mass for the beginning of the Synod of Bishops, 7.10.2012, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/synod_07102012 [accessed August 28, 2023].
- Benedict XVI, *Mary is always a sign of hope*, Speech on Am Hof Square in front of Mary's column – a journey to Austria, 7.09.2007 <https://opoka.org.pl/>

- Benedykt XVI, *Kościół istnieje po to, aby ewangelizować*, Homilia Benedykta XVI podczas Mszy św. na rozpoczęcie Synodu Biskupów, 7.10.2012, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/synod_07102012 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Maryja jest od zawsze znakiem nadziei*, Przemówienie na placu Am Hof przed kolumną Maryi – podróż do Austrii, 7.09.2007 https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/austria_amhof_07092007.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Miłość do Chrystusa urzeczywistnia się w opiece nad chorymi*, Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Chorych i Służby Zdrowia, 22.03.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pr_chorych_22032007.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Chorego*, 2.02.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2009_kai_11122008.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Orędzie na XVIII Światowy Dzień Chorego*, 22.11.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2010or_25122009 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Orędzie na XIX Światowy Dzień Chorego*, 11.11.2011, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20101121_world-day-of-the-sick-2011.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Orędzie na XX Światowy Dzień Chorego*, 11.02.2012, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20111120_world-day-of-the-sick-2012.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Orędzie na XXI Światowy Dzień Chorego*, 11.02.2013, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20130102_world-day-of-the-sick-2013.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Papież o św. Matyldzie z Hackebornu*, Katecheza podczas audyencji generalnej, 29.09.2010, <https://kosciol.wiara.pl/doc/648872.Papiez-o-sw-Matyldzie-z-Hackebornu/3> [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Posługa Papieża gwarancją posłuszeństwa Chrystusowi i Jego słowu*, Homilia podczas Mszy św. w bazylice św. Jana na Lateranie z okazji objęcia katedry Biskupa Rzymu, 7.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/lateran_07052005.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostołska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum Caritatis”*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20070222_sacramentum-caritatis.html#_ftn15 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Psalm 131 – dziecięca ufność w Bogu*. Katecheza podczas audyencji generalnej, 10.08.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audyencje/ag_10082005 [dostęp 28.08.2023].

- biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/austria_amhof_07092007.html [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Love of Christ is made real in the care of the sick*, Address to the participants in the plenary session of the Pontifical Council for the Pastoral Care of the Sick and Health Services, 22.03.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pr_chorych_22032007.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Message for the 17th World Day of the Sick*, 2.02.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2009_kai_11122008.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Message for the 18th World Day of the Sick*, 22.11.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/chorzy2010or_25122009 [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Message for the 19th World Day of the Sick*, 11.11.2011, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20101121_world-day-of-the-sick-2011.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Message for the 20th World Day of the Sick*, 11.02.2012, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20111120_world-day-of-the-sick-2012.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Message for the 21st World Day of the Sick*, 11.02.2013, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/sick/documents/hf_ben-xvi_mes_20130102_world-day-of-the-sick-2013.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Pope on St. Matilda of Hackeborn*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 29.09.2010, <https://kosciol.wiara.pl/doc/648872.Papiez-o-sw-Matyldzie-z-Hackebornu/3> [accessed on 28.08.2023].
- Benedict XVI, *The Pope's Ministry as a Guarantee of Obedience to Christ and His Word*, Homily during Mass in the Basilica of St. John Lateran on the occasion of taking over the chair of the Bishop of Rome, 7.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/lateran_07052005.html [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Post-synodal Apostolic Exhortation on the Eucharist, the source and peak of life and mission of the Church "Sacramentum Caritatis,"* https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20070222_sacramentum-caritatis.html#_ftn15 [accessed on 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Psalms 131 – childlike trust in God*. Catechesis during the General Audience, 10.08.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_10082005 [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Word about the Cross as the main content of Christian prophecy*, Catechesis during the general audience, 29.10.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_29102008.html [access 28.08.2023].

- Benedykt XVI, *Słowo o Krzyżu główną treścią chrześcijańskiego przepowiadania*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 29.10.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_29102008.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Szukajmy cienia Piotra, by żyć w świetle Chrystusa*, Homilia w Niedzielę Miłosierdzia Bożego, 15.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/milosierdzia_ur_15042007.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Św. Gertruda Wielka*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 6.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_06102010 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Św. Hildegarda z Bingen (1)*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 1.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_01092010.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Św. Hildegarda z Bingen (2)*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 8.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_08092010 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Św. Katarzyna z Genui*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 12.01.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_12012011.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Światłość świata*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, t. XVIII/2, s. 761–894.
- Benedykt XVI, *Święci są najlepszym komentarzem do Ewangelii*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 20.08.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_20082008.html [dostęp 28.01.2023 r.].
- Benedykt XVI, *Święci ukazują prawdziwe oblicze Boga i człowieka*, Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański, 9.08.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_09082009.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Święci znakiem skuteczności Ewangelii zbawienia*, Przemówienie do członków Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, 19.12.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/swieci_19122009.html [dostęp 28.01.2023 r.].
- Benedykt XVI, *Świętość jest powołaniem każdej osoby*, Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 1.11.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_01112011 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Świętość nie wychodzi z mody*, Homilia podczas Mszy św. w Sulmonie, 4.07.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/sulmona_04072010 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Święty Augustyn*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 16.01.2008, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/benedykt-xvi/benedykt-xvi-katechezy-srodowe-o-swietych/2007-01-09-2008-02-28-rzym-sw-augustyn-19801/> [dostęp 28.08.2023].

- Benedict XVI, *Search for the shadow of Peter to live in the light of Christ*, Homily on Divine Mercy Sunday, 15.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/milosierdzia_ur_15042007.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *St. Gertruda Wielka*, Catechesis during the General Audience, 6.10.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_06102010 [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *St. Hildegard of Bingen (1)*, Catechesis during the General Audience, 1.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_01092010.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *St. Hildegard of Bingen (2)*, Catechesis during the General Audience, 8.09.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_08092010 [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *St. Catherine of Genoa*, Catechesis during the General Audience, 12.01.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_12012011.html [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *The Light of the World*, in: *Opera Omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XVIII/2, pp. 761–894.
- Benedict XVI, *Saints are the best commentary on the Gospel*, Catechesis during the General Audience, 20.08.2008, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_20082008.html [access 28.01.2023].
- Benedict XVI, *Saints show the true face of God and man*, Meditation on the Angelus, August 9, 2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_09082009.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Saints as signs of the efficacy of the Gospel of salvation*, Address to the members of the Congregation for the Causes of Saints, 19.12.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/swieci_19122009.html [access 28.01.2023].
- Benedict XVI, *Holiness is the vocation of every person*, Meditation before the prayer “Angelus”, 1.11.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/modlitwy/ap_01112011 [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Holiness does not go out of fashion*, Homily during the Mass in Sulmona, 4.07.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/sulmona_04072010 [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Saint Augustine*, Catechesis during the General Audience, 16.01.2008, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/benedykt-xvi/benedykt-xvi-katechezy-srodowe-o-swietych/2007-01-09-2008-02-28-rzym-sw-augustyn-19801/> [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *In the sick, God is waiting for our love*, Speech during a visit to the San Matteo polyclinic, 22.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pawia_smatteo_22042007 [access 28.08.2023].

- Benedykt XVI, *W chorych Bóg czeka na naszą miłość*, Przemówienie podczas wizyty w poliklinice San Matteo, 22.04.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pawia_smatteo_22042007 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *W Eucharystii Chrystus żyje wśród nas i dla nas*, Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XXIV Kongresu Eucharystycznego we Włoszech – Bari, 29.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kongrese_29052005 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Wobec tajemnicy ludzkiego cierpienia*. Przemówienie w sanktuarium Bożego Miłosierdzia, 27.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pl_lagiewniki_27052006.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Wsluchiwać się z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa*, Homilia inauguracyjna Benedykta XVI na placu św. Piotra, 24.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/inaug_piotra_24042005 [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Wszyscy święci papieża*, Katecheza podczas audiencji generalnej, 13.04.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_13042011 [dostęp 28.01.2023 r.].
- Benedykt XVI, *Życie oddane Bogu nigdy nie jest zmarnowane*, Czuwanie modlitewne na błoniach w Montorso, 1.09.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/loreto_czuwanie_01092007.html [dostęp 28.08.2023].
- Benedykt XVI, *Żyli Ewangelią Chrystusa na co dzień*, Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Wszystkich Świętych, 1.11.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/wswietych_01112006.html [dostęp 28.08.2023].
- Bernyś M., *Pojęcie Miłosierdzia Bożego w dzienniczku św. Faustyny Kowalskiej w świetle założeń teologii świętych*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 18(2005), s. 195–208.
- Dola T., *Wiara w świętych obcowanie*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 1(2014), s. 35–50.
- Fiejdasz-Buczek L., *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI. Studium prawno-kanoniczne*, Lublin 2019.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris” do biskupów, kapłanów, rodzin zakonnych i wiernych Kościoła katolickiego o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia*, 11.02.1984, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/salvifici.html [dostęp 28.08.2023].
- Jan Paweł II, *List ustanawiający Światowy Dzień Chorego*, 13 maja 1992 r., <https://kdsz.pl/list-jana-pawla-ii-ustanawiajacy-obchody-swiatowego-dnia-chorego/> [dostęp 28.08.2023].

- Benedict XVI, *In the Eucharist Christ lives among us and for us*, Homily during the Mass at the end of the XXIV Eucharistic Congress in Bari, Italy, 29.05.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/kongrese_29052005 [accessed 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Towards the Mystery of Human Suffering*. Speech in the Shrine of Divine Mercy, 27.05.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/pl_lagiewniki_27052006.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *Listening with the whole Church to the word and will of Christ*, Benedict XVI's Inaugural Homily in St Peter's Square, 24.04.2005, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/inaug_piotra_24042005 [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *All Saints of the Pope*, Catechesis during the General Audience, 13.04.2011, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_13042011 [access 28.01.2023].
- Benedict XVI, *Life given to God is never wasted*, Prayer Vigil in the Montorso churchyard, 1.09.2007, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/loreto_czuwanie_01092007.html [access 28.08.2023].
- Benedict XVI, *They lived the Gospel of Christ every day*, Homily during the Holy Mass on the Solemnity of All Saints, 1.11.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/wswietych_01112006.html [access 28.08.2023].
- Bernyś M., *Pojęcie Miłosierdzia Bożego w dzienniczku św. Faustyny Kowalskiej w świetle założeń teologii świętych*, "Warszawskie Studia Teologiczne" 18(2005), pp. 195–208.
- Dola T., *Wiara w świętych obcowanie*, "Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL" 1(2014), pp. 35–50.
- Fiejdasz-Buczek L., *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Benedykta XVI. Studium prawno-kanoniczne*, Lublin 2019.
- John Paul II, *Apostolic Letter "Salvifici doloris" to bishops, priests, religious families and faithful of the Catholic Church on the Christian sense of human suffering*, 11.02.1984, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/salvifici.html [access 28.08.2023].
- John Paul II, *Letter establishing the World Day of the Sick*, May 13, 1992, <https://kdsz.pl/list-jana-pawla-ii-ustanawiajacy-obchody-swiatowego-dnia-chorego/> [access 28.08.2023].
- Kasperowicz P., *Benedykta XVI „Wymyślanie Kościoła Idealnego” w kontekście synodalności papieża Franciszka*, „Symposium” 2(2022), pp. 145-164.
- Kobylińska Z., „Nowa Ewa” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, "Forum Teologiczne" 8(2007), pp. 57–68.
- Dogmatic Constitution on the Church "Lumen Gentium"*, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/>

- Kasperowicz P., *Benedykta XVI „Wymyślanie Kościoła Idealnego” w kontekście synodalności papieża Franciszka*, „Symposium” 2(2022), s.145–164.
- Kobylińska Z., „Nowa Ewa” nowej ery: wizja kobiety w nauczaniu Józefa Ratzingera na tle postmodernizmu, „Forum Teologiczne” 8(2007), s. 57–68.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium-21182/> [dostęp 28.08.2023].
- Konstytucja o Świętej Liturgii „Sacrosanctum Concilium”*, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-o-swietej-liturgii-sacrosanctum-consilium-21184/> [dostęp 28.08.2023].
- Muller G.L., *Raport o stanie nadziei*, Warszawa 2018.
- Orlicki M., *Unieżenie Syna Bożego a uświęcenie człowieka*, „Studia Bobolanum” 1(2019), s. 67–86.
- Pater D., *Cierpienie człowieka a tajemnica krzyża Chrystusowego*, w: *Skąd przychodzi pomoc? Modlitwy i teksty w cierpieniu. Przewodnik duchowy dla służby zdrowia*, red. D. Pater, Warszawa 2011, s. 12–27.
- Ratzinger J., *Bóg i Świat*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, t. XIII/2, s. 419–758.
- Ratzinger J., *Raport o stanie wiary*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, t. XIII/1, s. 31–186.
- Ratzinger J., *Sól ziemi*, w: *Opera Omnia. W rozmowie z czasem*, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, t. XIII/1, s. 189–415.
- Ratzinger J., *W drodze do Jezusa Chrystusa*, Kraków 2004.
- Sawic B., *Z wiarą w pozytywny sens cierpienia*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2014/Przewodnik-Katolicki-8-2014/Diecezja-Wlodelawska/Z-wiara-w-pozytywny-sens-cierpienia> [dostęp 28.08.2023].
- Seewald P., *Benedykt XVI. Życie*, Kraków 2021.
- Szczepaniak L., *Poszukując sensu cierpienia i życia*, w: L. Szczepaniak, *Troska o dziecko umierające w szpitalu. Studium z pogranicza medycyny i teologii moralnej*, Kraków 2008, s. 40–66.
- Szlanta K., *Maryja w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Lublin 2017.
- Waluś M., *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, w: *Teologiczna doniosłość pontyfikatu Benedykta XVI*, red. A. Wojtczak, Poznań 2014, s. 157–171.
- Warzeszak J., *Bóg w życiu człowieka w ujęciu Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2017), s. 6–37.
- Weiler J., *Wolność, świętość i rozum w nauczaniu Benedykta XVI*, <https://omnesmag.com/pl/zasoby/wolnosc-holizm-i-rozsadek-w-naukach-benedykta-xvi/> [dostęp 28.08.2023].

- sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium-21182/ [accessed on 28.08.2023].
- Constitution on the Sacred Liturgy "Sacrosanctum Concilium"*, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/sobor-watykanski-ii/sobor-watykanski-ii-konstytucje/konstytucja-o-swietej-liturgii-sacrosanctum-consilium-21184/> [accessed on 28.08.2023].
- Muller G.L., *The Cardinal Müller Report: An Exclusive Interview on the State of the Church*, Warsaw 2018.
- Orlicki M., *Uniżenie Syna Bożego a uświęcenie człowieka*, „Studia Bobolanum” 1(2019), pp. 67–86.
- Pater D., *Cierpienie człowieka a tajemnica krzyża Chrystusowego*, in: *Skąd przychodzi pomoc? Modlitwy i teksty w cierpieniu. Przewodnik duchowy dla służby zdrowia*, ed. D. Pater, Warsaw 2011, pp. 12–27.
- Ratzinger J., *God and the World*, in: *Opera Omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XIII/2, pp. 419–758.
- Ratzinger J., *The Ratzinger Report: An Exclusive Interview on the State of the Church*, in: *Opera Omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XIII/1, pp. 31–186.
- Ratzinger J., *Salt of the Earth*, in: *Opera Omnia. In a conversation with time*, ed. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017, vol. XIII/1, pp. 189–415.
- Ratzinger J., *On the way to Jesus Christ*, Kraków 2004.
- Sawic B., *Z wiarą w pozytywny sens cierpienia*, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2014/Przewodnik-Katolicki-8-2014/Diecezja-Wlodelawska/Z-wiara-w-pozytywny-sens-cierpienia> [access 28.08.2023].
- Seewald P., *Benedict XVI. A Life*, Kraków 2021.
- Szczepaniak L., *Poszukując sensu cierpienia i życia*, in: L. Szczepaniak, *Troska o dziecko umierające w szpitalu. Studium z pogranicza medycyny i teologii moralnej*, Kraków 2008, pp. 40–66.
- Szlanta K., *Maryja w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Lublin 2017.
- Waluś M., *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, in: *Teologiczna doniosłość pontyfikatu Benedykta XVI*, ed. A. Wojtczak, Poznań 2014, pp. 157–171.
- Warzeszak J., *Bóg w życiu człowieka w ujęciu Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2017), pp. 6–37.
- Weiler J., *Freedom, sanctity and reason in the teaching of Benedict XVI*, <https://omnesmag.com/pl/zasoby/wolnosc-holizm-i-rozsadek-w-naukach-benedykta-xvi/> [accessed on 28.08.2023].
- Zabielski J., *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, *Rocznik Teologii Katolickiej*, 2(2013), pp. 219–230.
- Żądło A., *Podstawy teologiczne kultu świętych w kościele*, „Studia Pastoralne, 7(2011)” pp. 430–446.

Zabielski J., *Eschatologiczny wymiar ludzkiego cierpienia*, Rocznik Teologii Katolickiej, 2(2013), s. 219–230.

Żądło A., *Podstawy teologiczne kultu świętych w kościele*, „Studia Pastoralne, 7(2011)” s. 430–446.

Życiński J., *Śmierć czy kenoza?*, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/smierc-czy-kenoza-143533> [dostęp 28.08.2023].

Życiński J, Śmierć czy *kenoza*?, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/smierc-czy-kenoza-143533> [access 28.08.2023].